

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021 / Volume 8, Issue 22, November 2021

**FEZLEKE'DE YER ALAN ŞAİR VE YAZAR BİYOGRAFİLERİNİN
ANLATIM ÖZELLİKLERİ VE MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ**
*Examination of Poet and Author Biographies in Fezleke in Terms of Expression
and Content*

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 18.05.2021
Kabul Tarihi/Accepted Date : 16.07.2021
Sayfa/Pages : 389-424
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2021.195>

Duygu KAYALIK ŞAHİN

(Arş. Gör. Dr.), Bartın Üniversitesi, Bartın / Türkiye, e-mail: kayalik_duygu@hotmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9619-633X>

Atıf/Citation

Kayalık Şahin, Duygu, "Fezleke'de Yer Alan Şair ve Yazar Biyografilerinin Anlatım Özellikleri ve Muhteva Bakımından İncelenmesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 8/22, 2021, s. 389-424.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 8, Issue 22, November 2021.

ISSN: 2148-5704

FEZLEKE'DE YER ALAN ŞAİR VE YAZAR BİYOGRAFİLERİNİN ANLATIM ÖZELLİKLERİ VE MUHTEVA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Examination of Poet and Author Biographies in Fezleke in Terms of Expression and Content

Duygu KAYALIK ŞAHİN

Öz: Kâtip Çelebi'nin İslam tarih yazıcılığı geleneğine bağlı olarak 1000-1065 (1591 / 1592-1654 / 1655) yılları arasındaki hâdiseleri kaleme aldığı *Fezleke*'si bir Osmanlı tarihidir. *Fezleke*'nin kurgusal yapısına bağlı olarak her yılın sonunda vefeyât başlıkları altında o yılın içinde vefat eden kişilerin biyografilerinin kaleme alındığı görülmektedir. Kimi zaman mufassal kimi zaman da muhassal olarak kurguya dâhil edilen bu biyografiler arasında padişah, sadrazam, şeyhülislam, vezir, kadı, müderrris gibi devrin öne çıkan şahsiyetlerinin biyografileri ile çok sayıda yazar ve şair biyografisi yer almaktadır. Bu husus, *Fezleke*'nin hem Türk tarihi hem Türk edebiyatı hem de ilimler tarihi için önemli bir kaynak eser olarak kabul görmesini sağlamıştır. Anlatım özellikleri ve muhteva bakımından *Fezleke*'de yer alan şair ve yazar biyografilerini incelemeyi hedeflediğimiz bu çalışmamızda öncelikle, kişilerin şairlik veya yazarlık yönlerinin açıkça belirtildiği biyografiler belirlenmiştir. Çalışmanın kapsamına alınan 139 biyografideki *doğum, unvan / lakap, soy-akraba, alınan eğitim / eğitimler, üstlenilen görev / görevler, telif edilen eser / eserler* ve *vefat* bilgilerinin yer aldığı bir tablo hazırlanmıştır. Çalışmamızın ilk kısmında, mezkûr biyografiler dil, anlatım ve üslup açısından incelenmiş; modern metinlerin tahlilinde ön plana çıkan anlatıcı, bakış açısı ve anlatım teknikleri gibi unsurların biyografilerdeki varlığına işaret edilmiştir. İkinci kısımda, şair tezkirelerindeki müşterek anlatım geleneğinin izlerini sürdüğümüz biyografilerde, şahıs ve eser perspektifinde yapılan değerlendirmelerin ifade şekilleri örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kâtip Çelebi, *Fezleke*, biyografi, şair tezkireleri, edebî tenkit

Abstract: *The Fezleke*, in which Kâtip Çelebi wrote events between the years 1000-1065 (1591 / 1592-1654 / 1655) depending on the tradition of Islamic historiography, is an Ottoman history. Depending on the fictional structure of *Fezleke*, it is seen that the biographies of the people who died in that year are written under the headings of death at the end of each year. Biographies of prominent personalities of the period such as sultan, grand vizier, sheikhulislam, vizier, qadi, professor and many writers and poets biographies are among these biographies, which are sometimes included in the fiction, sometimes as detailed and sometimes as an account. This issue has enabled *Fezleke* to be accepted as an important source work for both Turkish history, Turkish literature and the history of science. In this study, in which we aim to examine the biographies of poets and writers in *Fezleke* in terms of their narrative features and content, first of all, biographies in which the poetry or authorship aspects of the people are clearly stated were determined. A table including *birth, title/nickname, lineage-relative, education/training received, task/duties undertaken, copyrighted work/works and death* information in 139 biographies included in the scope of the study was prepared. In the first part of our study, the aforementioned biographies were examined in terms of language, expression and style; The existence of elements such as the narrator, perspective and narration techniques that come to the fore in the analysis of modern texts in biographies are pointed out. In the second part, we follow the traces of the common narrative tradition in poet tezkires. The expressions of the evaluations made in the perspective of the person and the work in the biographies have been tried to be presented with examples.

Key Words: Kâtip Çelebi, *Fezleke*, biography, poet tezkires, literary criticism

Giriş

Osmanlılar döneminde Arap tabakat geleneği ile İran tezkire geleneğinin etkisi altında ilerleyen biyografi yazım geleneği,¹ XVI. yüzyılda Osmanlı tarih yazıcılığı içinde kendine sağlam bir mevki edinmiştir. “XVI. asırdan itibaren Osmanlı tarihlerinde her padişahın saltanatından sonra devrinde yaşayan vüzerâ, ulema, meşayih ve şuaranın çok kısa biyografileri verilmiştir. Bazen de kronolojik olarak düzenlenen bu eserlerde hicrî yıl sonlarında o yıl içinde vefat eden ricâlin biyografilerinin verilmesi yerleşmiş bir gelenek oluşturmuştur.”² XVII. yüzyıldaki tarihlerde, bir padişahın hüküm sürdüğü devirle ilgili aktarımların akabinde aynı dönemde ölen önemli kişilerin hayat hikâyelerinin eklenmesiyle vekayiname ile tercüme-i hâl bir araya getirilmiştir.³ Böyle tafsilatlı yaşam-öyküsel malzemeye yer vermek Osmanlı tarih yazım geleneği içinde önemli bir yenilik olmuştur.⁴

Tarihlerde, kimi zaman eserin sonunda müstakil bir başlık altında kimi zaman padişahların saltanat sürelerine göre tanzim edilen eserlerde padişahın ölümünü izleyen kısımda müstakil bir bölüm hâlinde kimi zaman da her yıla ait olayların akabinde vefeyât, tebdilât ve tevcihât başlıkları altında emirler, bilginler, şeyhler ile şairlerin bilgileri sunulmaktadır.⁵ Kâtip Çelebi'nin Arapça kaleme aldığı *Fezleketü't-Tevârih* adlı eserine zeyl olarak yazdığı Osmanlı tarihinin 1000 / 1591-1065 / 1655 yıllarını ihtiva eden ve sene tertibine göre inşa edilen *Fezleke*'de⁶ her yılın sonunda vefeyât başlıklarının altında devrinde öne çıkan isimlerin biyografilerinin yer aldığı görülmektedir.

Vefeyât, kimilerinin sadece ölüm tarihlerini, kimilerinin ölüm tarihleriyle beraber göreve atanma, görev yeri değişikliği ve görevden azil tarihlerini, kimilerinin de çok kısa biyografilerini içeren kitaplar anlamlarını taşımaktadır.⁷ Hadis yazma usulüyle başlayan ve bir süre sonra hadis râvilerinin yanı sıra fakih veya müfessir gibi diğer alimlerin; tarihî şahsiyetlerin; hükümdar, vezir, vali gibi tanınmış kişilerin tanıtılıp vefat tarihlerinin verildiği eserlerin genel adına dönüşen vefeyât türü,⁸ tarih kitapları içerisinde müstakil bölümler hâlinde de karşımıza çıkmıştır.

Tarihî, siyasi, sosyolojik ve coğrafi pek çok bilgi kaydının yer aldığı *Fezleke*'de vefeyât başlıkları altında edebî unsur ve alıntılarla zenginleştirilmiş bir kurgu dâhilinde yazılan 274 biyografi bulunmaktadır. Bu biyografilerin 139'u şair ve yazarlara aittir.⁹ Kâtip Çelebi, birtakım

¹ Suat Donuk, “Âşık Çelebi'nin Arapça, Nev'izâde Atâyi'nin Türkçe Şakâiku'n-Nu'mâniyye Zeylindeki Ortak Biyografilerin Mukayesesi” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/4 (2015): 1526.

² Mehmet İpşirli, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı” *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: 8 içinde, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 250.

³ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009), 243-244.

⁴ Cornell H. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Ali / Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati (1541-1600)* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008), 254.

⁵ Mustafa İsen, *Tezkireden Biyografiye* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2010), 8-9; Mustafa İsen, “Edebiyat Tarihi Açısından Kühü'l-Ahbar'ın Önemi” *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (1983): 49.

⁶ *Fezleke* ve Kâtip Çelebi hakkında detaylı bilgi için bk. Orhan Şaik Gökyay, “Kâtip Çelebi; Hayatı Şahsiyeti Eserleri” *Kâtip Çelebi Hayatı ve Eserleri Hakkında İncelemeler* içinde, (Ankara: TTK Yayınları, 1985), 3-90; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 214-223; Zeynep Aycibin, *Katib Çelebi, Fezleke (Osmanlı Tarihi 1000-1065/1591-1655) I* (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2017), XXIX-XLI; Bekir Kütükoğlu, *Katib Çelebi “Fezleke”sinin Kaynakları* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1974), 1-56; Mehmet Yılmaz, *Katib Çelebi Bibliyografyası* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2011), 15-82.

⁷ Mehmet Efendioğlu, “Vefeyât”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 42 içinde (İstanbul: TDV, 2012), 603.

⁸ Efendioğlu, “Vefeyât”, 604.

⁹ Uğur Kaya, “Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sindeki Şair Biyografileri” başlıklı hazırladığı tezde Kâtip Çelebi'nin müellifin şairliğine veyahut da yazarlığına dair bir bilgiyi paylaşmadığı fakat biyografik kaynaklarda şair ve yazar olarak nitelenen kişilerin biyografilerini mezkûr listeye dâhil etmiş; edebiyat disiplini hâricindeki ilim dallarında telif edilen eserlerin müelliflerinin biyografilerini liste dışı tutmuştur. Uğur Kaya çalışmasında, “Vefeyât bentlerinden tespit edilen 273 biyografinin 105 tanesi şair biyografisidir. Şair padişahlar hakkındaki bilgiler eserin çeşitli yerlerinden derlenerek çalışmaya dâhil edildiğinde bu sayı 110'a çıkmaktadır.” şeklinde bir veri analizi

istisnalar ve değişiklikler göz ardı edildiğinde mezkûr biyografilerin genelinde, isim ve unvan bilgisi, aile ve soy bilgisi, doğum yeri-tarihi, eğitim, meslek, uğraşı alanları, vefat ve eser bilgisi ile eserlerden örnekler şeklinde şüara tezkirelerindeki tertip geleneğine benzer sıra gözeterek bir kurgu yaratmıştır.

Fezleke'de yer alan şair ve yazar biyografilerindeki anlatım özelliklerini ve muhtevayı ortaya koymayı hedeflediğimiz çalışmamızın ilk bölümünde, biyografilerin dil, anlatım ve üslup özellikleri seçilen örnekler üzerinden incelenmiştir. İkinci bölüm, *Fezleke*'deki biyografik bilgi ve değerlendirmeleri içermektedir. Çalışmanın sonuna, *Fezleke*'de yer alan 139 şair ve yazar biyografisinde yer alan bilgi kayıtları, belirlediğimiz sekiz ana başlık altında bir tablo dâhilinde eklenmiştir. Bu tabloyu oluşturmadaki amacımız, inceleme kapsamına aldığımız biyografilerdeki bütünü görebilmek ve bu perspektiften, verileri değerlendirmektedir. Tablonun kapsamına Kâtip Çelebi'nin eser telif ettiği açıkça belirtilen müelliflerin ve şiirleri olduğu belirtilen şairlerin biyografileri alınmıştır. Ayrıca, vefeyât bentlerinin altında yer almayıp müstakil olarak ana metin içerisine yerleştirilen şair sultanların biyografileri de dâhil edilmiştir. Başka kaynaklarda şairliklerine işaret edilen fakat *Fezleke*'de açıkça şair oldukları belirtilmeyen isimlere tabloda yer verilmemiştir. Bu isimleri tabloya dâhil etmememizin sebebi çalışmamın amacının sadece Kâtip Çelebi'nin şairlere ve yazarlara karşı tutumunu ve müelliflerin şahsi, edebî ve sanatsal özelliklerini ifade etme tarzını ortaya koymak olmasıdır. Tablo oluşturulurken Aycibin'in neşri esas alınmış, veriler bu neşre göre tasnif edilmiştir.¹⁰

1. *Fezleke*'deki Şair ve Yazar Biyografilerinin Dil, Anlatım ve Üslup Açısından İncelenmesi

Fezleke'nin geneline hâkim olan sade bir dil tercihinin ve anlatım üslubunun biyografilerde de devam ettirildiği, edebî sanatların ve mecazlı söyleyişlerin ön plana çıkartılmadığı görülmektedir. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik* gibi süslü ve edebî dille inşa edilen eserlerdeki ifadeleri dahi sadeleştirip kısaltarak alıntılaman Kâtip Çelebi, seçtiği kelimeler ve kurduğu tamlamalarla anlamın kapalı olmadığı bir metin kaleme almıştır. Kâtip Çelebi, anlatı boyunca Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere her üç dilin imkanlarından faydalanmış, konuşma dilinde yer alan ifadeleri de kullanarak anlatımını sıradanlıktan uzaklaştırmıştır. Aynı anlama gelen kelimelerin farklı dillerdeki karşılıklarını kimi zaman aynı cümlede / paragrafta kullanmayı bir üslup hâline getiren Kâtip Çelebi, Tûsî biyografisinden alıntıladığımız aşağıdaki örnekte görüleceği üzere zarf-fiil, sıfat-fiil ve bağlaçlarla oluşturduğu çeşitli cümle yapılarıyla açık ve canlı bir anlatım inşa etmiştir:

“Küçük Mustafâ efendi demekle ma'rûfdur. Tosya diyârından zuhûr idüp ba'de't-tahsîl Garik 'Arabzâde i'âdesinden mülâzım ve tarik-i tadrîse 'âzim olmuşidi. Dokuz yüz seksen ikide Bursa Yıldırım Hân'ı müderrisi ve elf-i kâmilde Süleymaniyye'den Şâm-ı Şerîf kâdisi olup bin birde Mekke-i Mükerreme'ye nakl olundu. Bin üçde ma'zûl olup bin dört şevvâlinin on üçüncü günü intikâl eyleyüp Kurşunlu Türbe'de defn olundu. Mevlânâ-yı mezbûr 'ilm ü 'irfânla meşhûr idi. *Ahlâku's-Saltana* ismi ile müsemmâ kitâbı ve *Risâle-i Selciyye*'si vardır. Tosya takrîbi ile Tûsî tahallüs idüp ba'zı eş'ârı *Tezkiretü's-Şu'arâ*'da mastûrdur.”¹¹

Kâtip Çelebi, genelde kısa cümle yapılarını kullanmakla birlikte zarf-fiil ve sıfat-fiillerle birbirine bağlı, uzunluğu beş-altı satırı bulan Arapça ve Farsça yapıları cümleler de kurmuştur. Anlattığı kişinin konumuna göre dil kullanımında sanatlı ifadelerin ve mecazların arttığı görülmektedir. Aycibin'e göre, vefeyât bentlerindeki Arapça ve Farsça hâkimiyeti altındaki ağır ifadelerin yer alması, Kâtip Çelebi'nin vefeyât bentleri için başvurduğu *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik*'le ilgilidir. Kâtip Çelebi, her ne kadar bu eserdeki cümleleri kısaltmış ve sadeleştirmişse de

yapmıştır. bk. Uğur Kaya, “Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sindeki Şair Biyografileri” (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2019), 15.

¹⁰ bk. Aycibin, *Fezleke I-II*, 1-1080.

¹¹ Aycibin, *Fezleke I*, 100.

Atâî'nin üslubundan uzaklaşmamıştır.¹² Kâtip Çelebi, Arapça ve Farsça zincirleme isim ve sıfat tamlamalarını peşpeşe kullanarak açık ve sade bir anlatımdan uzaklaşmış, edebî sanatların gücünden ve etkileyciliğinden yararlanarak anlatıyı sanatlı bir hâle getirmiştir. Hoca Sadeddin biyografisinden alınan aşağıdaki örnekte farklı sıfat ve mecaz kullanımlarıyla birlikte anlamın zorlaştığı, Arapça ve Farsça kelimeleri ve kelime gruplarını ardı ardına sıralayarak okura mensur bir methiye örneği sunulduğu, Arapça iktibaslarla ve edebî sanatlarla tezyin edilmiş bir dilin varlığı görülmektedir:

“Hâce-i cihân, seyyid-i ‘asr u evân, şeyhülislâm, üstâd-ı pâdişâh-ı gerdüngulâm Sa‘deddîn Efendi’dir. Pederleri, Sultân Selîm-i kadîm hazretlerinin nedîmi mümtâz-ı akrân Hasan Can Efendi’dir ki, selâset-i edâ-i cân-bahşla müselleme ve hamîr-i mâye-i vücûdu hâk-i ‘Irak-ı ‘Acem’dir. Dokuz yüz kırk üçde belde-i Kostantiniyye’de pertev-endâz-ı iklim-i vücûd olup kesb-i fezâ’ile bezl-i maktûr ve tahsîl-i ma‘ârif-i nâ-mahsûr idüp ol ‘asırda mecma’-i emâsil olan Sahn müderrisi Karamanî Mehmed Efendi ve anlar emsâli mevâlî hizmetlerinde iştigâl idtikden sonra Ebussu‘ûd Efendi âsitânesine ittisâl eyleyüp dokuz yüz altmış üçde anlardan mülâzım oldular. Ba‘dehû hasbe’l-‘âde medârisde ifâde iderek yetmiş dokuzda Sahn’a gelüp seksen bir muharreminde Livâ-i Manisa’da ‘âlem-efrâz-ı emâret olan Şehzâde Sultân Murâd hazretlerinin mu‘allimi oldular. Cülûsdan sonra kânûn-ı selâtîn-i Âl-i ‘Osmân ve tarîka-i meslûke-i hâcegân üzre mukaddem-i ‘ulemâ ve müsteşâr-ı umûr-ı dîn ü dünyâ olup zimâm-ı mesâlih-i cumhûr keff-i kifâyetlerine vâ-beste ve makâlîd-i umûr rişte-i re’y-i cihân-güşâlarına peyveste olup zabt u rabt-ı ahvâl-i dîn ü devletde i‘mâl-i re’y-i ‘âlem-ârâ ve ‘akd ü hall-i menâsib-ı münâsibde izhâr-ı yed-i beyzâ eyleyüp, terbiyet-i kavâbil ve terfî-i şân-ı efâzılda icrâ-yı hükm-i humâyûn, innallâhe ye‘murukum en tu’eddu’l-emânâti ilâ ehlihâ¹³ itmişler idi.”¹⁴

Kâtip Çelebi, “Bir vak‘a-nâme’si *Kıssa-i Yusuf gibi bedî’ ve dil-pezîrdir.*”¹⁵ “*Kutb-i sâbit-kadem gibi pâ-ber-cây iken misâl-i pençe-i hürşîd etrâf-ı âleme dest-yâr*”¹⁶ ve “*dürr-i şehvâr gibi sade’i dehre vâhidin ba‘de vâhidin gelen emâcid silkine dâhil*”¹⁷ örneklerinde görüldüğü üzere başta teşbih olmak üzere pek çok edebî sanata ve ahenk unsuruna yer vermektedir.

Her biyografide rastlanan ve metnin yeknesaklığını kırarak metne ivme kazandıran seci, aliterasyon ve asonans gibi ahenk unsurlarını kullanan Kâtip Çelebi, “*muhtasarâtı mufassal u meşrûh zabt ve rişte-i efkârı ta‘likat-ı fudalâya rabt*”,¹⁸ “*semend-i ‘azîmeti isrâc ve kadh-i zinâd-ı himmetle halvet-hâne-i tahsilden îkad-ı sirâc idüp sermâye-i zihn-i vekkâdla tekâmül-i âdâb-ı nefse ictihâd ve i‘dâd-ı levâzım ile duhûl-i ziyî-i erbâb-ı isti‘dâd*”¹⁹ ve “*efrâd-ı ‘ulemâdan ma‘dûd, memdûh ve mahmûd idi.*”²⁰ örneklerindeki gibi anlatımında ses sanatlarının yarattığı mûsikîden yararlanmışır

Fezleke’de kimi zaman bahsi geçen kişinin özelliklerini anlatmak ve kişinin faaliyetlerini delillendirmek kimi zaman da kişinin başına gelenlerin sebebini açıklamak gibi çeşitli amaçlarla ayet iktibaslarına, kelam-ı kibarlara, atasözlerine ve deyimlere yer verilerek anlatıma hareketlilik kazandırılmıştır. Kâtip Çelebi, kaleme aldığı biyografilerde, çoğu zaman kendi görüşünü desteklemek ve bahsettiği kişilerin özelliklerini okura daha iyi hissettirebilmek kimi zaman da nazmın gücünden faydalanmak için çeşitli manzume iktibasları yapmıştır. Dönemin nesir üslubunda da bir gelenek hâline gelen mensur metinlere manzume alıntısı yapılması, Kâtip Çelebi’nin de biyografi yazım üslubunda öne çıkan hususiyetlerdendir. Aşağıdaki örnekte

¹² Aycibin, *Fezleke I*, CCCVIII.

¹³ “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emreder.” Nisa 4/58.

¹⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 175-176.

¹⁵ Aycibin, *Fezleke II*, 673.

¹⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 65.

¹⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 175.

¹⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 332.

¹⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 179.

²⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 145.

Şeyhülislam Sun'ullah Efendi'nin vefatını bildirdikten sonra anlatının akışını kesmeden Bâkî'ye²¹ ait ölüm temalı bir beyit alıntılararak mensur metinde ele alınan temanın manzumenin gücüyle vurgulandığı görülmektedir:

“Bin yirmi senesinde tarîk-i Şam'dan hacca gidüp geldikten sonra bin yirmi bir saferinin sekizinci günü medkûkan rihlet eyledi.
Mürğ-i revânî göklere uçdı hümâ gibi
Kaldı hazîz-i hâkde bir iki üstühân”²²

Biyografisi verilen kişinin isminin zikredildiği ve şahsi-ahlaki özelliklerine değinildiği manzumelere de sıklıkla yer veren Kâtip Çelebi, manzumenin okur üzerinde yarattığı dinamizmden faydalanarak mezkûr kişinin tasvirini yapmıştır. Hoca Sadeddin biyografisinden alıntılarladığımız aşağıdaki örnekte, onun fazilet ve edep sahibi olduğunun vurgulandığı bir kıtanın iktibas edildiği görülmektedir:

“Üstâd-ı ‘ulemâ-i a‘lâm olup ‘asrın ekser-i eşrâfi bunlardan mülâzım olmagla Câmî Çelebi dimişdir, şi‘r:
Bu yakınlerde cihâna iki müftî geldi
Tutdu her birisinin ‘âlemi fazl u edebi
Kimdir diyü su‘âl eylersen anları sen
Birisî Hoca Efendi, biri Hoca Çelebi”²³

Kâtip Çelebi, 13 şair biyografisinde bahsi geçen kişilere ait şiirlerden alıntı yapmıştır. *Fezleke*'de yer alan şair biyografilerinin sayısına kıyasla bu örneklerin sayısının az olması, *Fezleke*'yi şair tezkirelerinden ayıran en belirgin özelliktir. Kimi biyografide şiirlerden örnek vermeden önce şiirlerin muhteviyatına dair bilgiler verdiği görülen Kâtip Çelebi bu tutumuyla ileri sürdüğü yorumları örneklendirme tekniğiyle desteklemiş ve delillendirmiştir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde Nev'î'nin tariz niteliğinde bir kıtası olduğu söylendikten sonra ilgili şiirin alıntılarıldığı; ikinci örnekte, Ahîzâde Abdülhalîm Efendi'nin kerem sahibi mizacına örnek olarak bir şiir alıntılarıldığı; üçüncü örnekte de Nâmî'nin nazik mizacını yansıtan bir şiir alıntılarıldığı açıkça ifade edilmiştir:

- “Mezbûrun dahi mukâbelede cevâbı ve ol ‘asırda da‘vâ-yı kerâmetle dâhil-i sohbet olan mukallidân-ı mülhid-meşrebe ta‘rîzi müstemil kıt‘asıdır, şi‘r:
Kimi defîne buldı, kimi kîmyâ bilür
Kimi usûl ü nağme ve nakş-i hevâ bilür
Makbûl-i hazret olmağa yok çâre Nev‘î
Ne şeyh-i şehîr olur ne mücerreb du‘â bilür”²⁴
- “Bu şi‘r netîce-i tab‘-ı kerîmine numûnedir, şi‘r:
Câm-ı mey nâyımız itdi şikest
Meclisimiz basdı ayak nâ‘ibi”²⁵
- “Bu eş‘âr nezâket-i tab‘ını iş‘âr ider, şi‘r:
Yâ Rab getür başına rakîbin niçe belâ
Ammâ ki isterin depesi üstüne ola”²⁶

Kâtip Çelebi, biyografisini yazdığı kişilerin kimi zaman doğum, kimi zaman vefat kimi zaman da atandıkları görev tarihine işaret eden tarih manzumelerine yer vererek şiirin gücünden yararlanmış, bu manzumelerin yarattığı anlatım zenginliği ile biyografileri kurgulamıştır. *Fezleke*'de biri fetih, 4'ü göreve atanma, 23'ü vefat konularında yazılmış 28 tarih manzumesi yer almaktadır. Aşağıdaki örneklerin ilkinde Mahmûd Efendi'nin vefatına Ni‘metî Çelebi'nin düşürdüğü tarih; ikinci örnekte Zekeriyâ Efendi'nin vefatına Cenâbî Efendi'nin düşürdüğü tarih;

²¹ Bâkî, *Dîvân*, haz. Sabahattin Küçük (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ty.), 283.

²² Aycibin, *Fezleke I*, 452.

²³ Aycibin, *Fezleke I*, 177.

²⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 163.

²⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 333.

²⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 315.

üçüncü örnekte ise Nev'î Efendi'nin Sahn Medresesi'nde göreve başlamasına Nisârî'nin düşürdüğü tarih yer almaktadır:

- “Ni‘metî Çelebi târîh-i vefâtını: Fâtiha Mahmûd Efendi ruhuna (1006) dimekle edâ eyledi.”²⁷
- “Cenâbî Efendi, mısra‘: Füc’eten Zekeriyâ Efendi geçdi hemân (1001) mısra‘ı ile târîh-perdâz olup...”²⁸
- “Nisârî didi, Nev‘î Efendi aldın ehliyyetinle Sahn‘ı”²⁹ (995)

Anlatıya dayalı kurgusal bir eser olan *Fezleke*'deki biyografilerde farklı bakış açılarının yer aldığı görülmektedir. Bunlardan ilki eserin geneline de hâkim olan tanık bakış açısıdır. Tanık bakış açısında anlatıcı, “*olayları saniye saniye kaydeden bir kamera gibi, olaylara ve kişilerin tutumlarına müdâhil olmadan yansıtır. Bu sebeple, okur sadece bu bakış açısıyla gösterilen şeyleri bilebilir.*”³⁰ Tarihî olayların gözlemcisi ve vakaların tanığı olarak tanık bakış açısını kullanan Kâtip Çelebi, görüneni zahirinden ayırarak yansıtmış ve kahramanların duygu ve düşüncelerine yer vermeden hikâyeyi sahnelemiştir:

- “Havran kazâsından ma‘zûl iken tarîk-i tadrîse meyl idüp bin bir rebî‘ülâhîrinde Nihâlî Efendi ve Sâni Efendi ile Sadreyn Bostanzâde Mehmed Efendi ve Sun‘ullah Efendi huzûrunda Hidâye'nin kitâb-ı cihâdından imtihân fermân olunup yegân yegân okumuşlar ve tahrîr-i resâ'il idüp zor-ı bâzûyî ‘irfânlarına göre birer nişân komuşlar idi.”³¹
- “Edirne Kadısı Çivizâde bir gün câmi‘de hutbe esnâsında mezbûru bir kitâba mütâla‘a iderken görüp namâzdan sonra da‘vet ve kitâbı su‘âl itdikde Fusûs’dur diyü cevâb viricek...”³²
- “Sûre-i En‘âm evvelinden ders ta‘yîn olunup her pâyeden ikişer âdem Süleymâniye Câmi‘i‘ine gelüp ‘akd-i meclis-i ders-i ‘âmm imişler idi.”³³

Fezleke'de öne çıkan bakış açılarından bir diğeri tanrısal bakış açısıdır. “*Her şeyi bilme esasına dayanan bu bakış açısına sahip olan anlatıcı, adeta tanrı gibi, her şeyi bilir, görür, sezer; geçmişten ve gelecekte haberler verir. Kelimenin tam anlamıyla o, her şeyin üstünde ve her şeye hâkimdir.*”³⁴ Kurgudaki kahramanların duygu ve düşüncelerini sunarken bu bakış açısının geniş imkânlarından faydalanan müellif her şeyi bilen bir edayla olayları tasvir eder:

- “Haber-i intikâli erbâb-ı ‘irfânı mahzûn idüp mânend-i fikdân-ı Yûsuf mâdde-i te‘essüf olmuşidi.”³⁵
- “Niçe zemân menzili dârü‘ş-şifâ olup bir mikdâr ‘aklı başına geldikten sonra cemî‘-i menâhîden tâ‘ib olmuşidi.”³⁶
- “Bu def‘a rişte-i şübheye faysal virüp hayâtdan me‘yûs oldukda...”³⁷

Karma bakış açısı ile yazılan biyografilerin bazılarının anekdotlarla zenginleştirildiği, biyografik verilerin tafsilatlı anlatıldığı görülür. Daha çok diyalog tekniği vasıtasıyla anlatıya yerleştirilen bu kısa öyküler metinden bağımsız değillerdir. Kâtip Çelebi, müelliflerin hayatlarından kesitler sunduğu anekdotların seçimiyle kişi tasvirlerini güçlendirir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde Cinânî'nin padişah ve kapı ağası aralarında geçen bir hikâyenin eklendiği; ikinci örnekte de Kâfi'nin dinî şahsiyetine dair birtakım hususiyetlerin açıklanarak zamanının şeyhlerine yaptığı serzenişlerin aktarıldığı anekdota yer verildiği görülmektedir:

²⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 144.

²⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 22.

²⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 161.

³⁰ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2019), 106.

³¹ Aycibin, *Fezleke I*, 334.

³² Aycibin, *Fezleke I*, 358.

³³ Aycibin, *Fezleke I*, 373.

³⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I* (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2020), 57-58.

³⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 259.

³⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 395.

³⁷ Aycibin, *Fezleke II*, 542.

“Sonra bu vâdîde *Bedâyi’ü’l-Âsâr* nâm bir kitâb cem’ine me’mûr olup, müzehhibde iken kıssa-hân-ı şâh-ı cihân olan Dervîş Eğlence cüz cüz hıfz ve huzûr-ı pâdişâhîde bi’t-temâm nakl itdükden sonra kitâb dahi ‘arz olundukda Cinânî-i derd-mend cevâ’iz-i seniyye ümniyyesiyle Bâb-ı ‘Âlî’de muntazır iken pâdişâh-ı ‘âlî-cihân, ‘Biz nâ-şinîde hikâyât istedik. Bu hod bizim Eğlence’nin meselleri ancak.’ diyü iltifât buyurmazlar. Kapu ağası Gazanfer Ağa cüz’î ihsânla hâtırını tatyîb idüp, ‘Eğlence tekerlemelerine hil’at-ı inşâyla revnak virmişsiz.’ didikde Cinânî münfa’îl olup gider. Bi’l-âhire müzehhibin gadri ‘ayân olur.’”³⁸

“Mervîdir ki, otuz sene kadar sâ’imü’d-dehr olup yirmi senesinde her üç günde bir iftâr ve savm-ı Dâvudî şî’âr itmişdi. Ve pîrâhen yerine bitâne-i câmesin kara çuldan idüp bu üslûb üzere riyâzet ve kazâ bi’l-hak ile ‘ibâdetle niyet iderdi. Gâyetde müteşerri’ ve müteverri’ olup zemâne şeyhlerine dahl u teşnî’den ve dür-bâş-ı şerî’atle serzeniş [ü] takrî’den hâlî olmayup, ‘ibâdet ü riyâzetle kerâmet tahsîl olunmak mümkün olaydı biz iderdik’ diyü hazm-ı nefis iderdi.”³⁹

Kâtip Çelebi, bilhassa anekdotların aktarımında görülen “*menkûldür ki*” ve “*mervîdir ki*” ifadeleri ile “*Ba’zular ... tahkîk iderler.*”⁴⁰ ve “*ba’zı şu’arâ bu gûne edâ eylemişdir*”⁴¹ gibi ifadelerde olduğu gibi sözlü kaynaklardan yahut kaynağı belirsiz duyumlardan kaynak olarak yararlanmıştır. Yazılı kaynaklardan da “*Kerim Efendi mezbûr hakkında bir makale inşâ ve vefeyâtında derc ü imlâ itmişdir*”;⁴² “*Mevlânâ Şehâb Cenâyâ ez-Zevâyâ’sında anı zikr ve medh ider.*”;⁴³ “*Peçuyul İbrâhîm Efendi Târîhi’nde eydür*”;⁴⁴ “*Şaka’ik’de Kara Çelebi ‘unvânı ile mastûr olan*”⁴⁵ ve “*Tezkiretü’ş-Şu’arâ’da mastûr*”⁴⁶ örneklerinde olduğu gibi alıntı yapılmıştır.

2. Fezleke’de Biyografik Bilgi ve Değerlendirmeler

2.1. Şairin Kimliği

Fezleke’deki şair ve yazar biyografilerinde kişi tasvirlerinin birbirine benzer ifadelerle gerçekleştirildiği görülür. Biyografi başlıklarının pek çoğunda “*Çelebi Kâdî*”,⁴⁷ “*İsmail Dede*”,⁴⁸ “*Hâfız Ahmed Paşa*”⁴⁹ gibi biyografi sahibinin ismi kısaca zikredilmiş, “*el-Mevlâ Mahmûd*”,⁵⁰ “*el-Mevlâ Bostân*”⁵¹ ve “*el-Mevlâ Hamza el-Germiyânî*”⁵² örneklerinde görüldüğü gibi kimi isimden önce yüceltici ifadeler kullanılmıştır.

Kâtip Çelebi biyografi başlıklarının bazısında “*el-Mevlâ Hüsâmeddîn Hüseyin bin Mehmed bin Hüsâmeddîn eş-Şehîr bi-Kara Çelebîzâde*”⁵³ örneğindeki gibi kişinin nesep ve şeceresini verirken, bazısında “*el-Mevlâ Şeyhülislâm Zekeriyâ bin Bayram el-Ankaravî*”⁵⁴ şeklinde kişinin doğduğu yer bilgisini bazısında da “*el-Mevlâ Nasûh eş-şehîr bi-Nevâlî Efendi*”⁵⁵ örneğindeki gibi kişinin meşhur olduğu lakap bilgisini paylaşmıştır.

³⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 98.

³⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 493.

⁴⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 374.

⁴¹ Aycibin, *Fezleke I*, 144.

⁴² Aycibin, *Fezleke I*, 357.

⁴³ Aycibin, *Fezleke I*, 372.

⁴⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 165.

⁴⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 150.

⁴⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 81.

⁴⁷ Aycibin, *Fezleke II*, 725.

⁴⁸ Aycibin, *Fezleke II*, 726.

⁴⁹ Aycibin, *Fezleke II*, 727.

⁵⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 144.

⁵¹ Aycibin, *Fezleke I*, 102.

⁵² Aycibin, *Fezleke I*, 81.

⁵³ Aycibin, *Fezleke I*, 160.

⁵⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 21.

⁵⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 80.

Kâtip Çelebi, “Ak-kaftan dimekle meşhûrdur.”,⁵⁶ “Kavaklızâde dimekle meşhûr olmuşıdi.”,⁵⁷ “Cinânî mahlası ile şöhet-şi’ârdır.”⁵⁸ ve “Küçük Mustafâ Efendi dimekle ma’rûfdur.” örneklerinde görüldüğü üzere biyografileri, kişilerin şöhet bulduğu lakaplarla başlatmayı üslup hâline getirmiştir. Kişilerin isimlerini “ismi Mahmûd olmak mesmû’dur.”⁵⁹ ve “İsmi Mustafâ iken Sunullah Efendi ile hem-pâye olmağın Feyzullah ismini ihtiyâr”⁶⁰ örneklerinde olduğu gibi açık ifadelerle tercih etmiştir ki biyografilerin geneline baktığımızda bu örneklerin sayısı azdır.

Biyografi sahiplerinin mahlaslarını verirken “‘Ârifî mahlası ile Tezkiretü’ş-Şu’arâ’da ba’zı eş’ârı”,⁶¹ “Tezkiretü’ş-Şu’arâ’da Medhî mahlası ile mezkûrdur.”⁶² ve “Vusûlî mahlası ile eş’ârı vâsıl-ı rûbe-i kabûl”⁶³ örneklerinde görüldüğü gibi biyografisi verilen kişilerin şair olduklarını da vurgulayan Kâtip Çelebi, bu ifadelerle aynı zamanda şair tezkirelerine de atf yapmaktadır.

Kâtip Çelebi, kişilerin kullandıkları mahlasın ortaya çıkma hikâyelerine de yer vermiştir. Rızâyî Ali Çelebi’nin biyografisinden alıntıladığımız aşağıdaki örnekte görüleceği üzere, Yahyâ Efendi tarafından müellife Rızâyî mahlasının bir manzumeyle takdim edildiği belirtilmiş, akabinde mezkûr manzume iktibas edilmiştir:

“Konya Kâdîsı Biber Efendi mahdûmu ve Yahyâ Efendi hemşîrezâdesidir... Yahyâ Efendi bu kıt’a ile Rızâyî mahlasını ta’yîn itdi, Beyt:
Medh eyle cenâb-ı Mustafâ’yı
Evlâdını âl-i Murtazâ’yı
Geldik çü bu tengnâ-yı dehre
Mahlas ide gör Ali Rızâ’yı”⁶⁴

Fezleke’de biyografisi verilen kişilerin isimleriyle mahlasları arasındaki ilişkiye dikkat çekildiği görülmektedir. Kâtip Çelebi şairin mesleği, akrabaları, memleketi, fiziki özellikleri ile mahlası arasındaki doğrudan veya dolaylı ilişkiyi açıklamıştır. Kimi biyografide mahlasın hangi sebeple tercih edildiği de dile getirilmiştir. Kafzâde Feyzullah’ın asıl ismi Mustafa iken Feyzullah ismini benimsediği ve bu sebeple de Feyzî mahlasını kullandığı;⁶⁵ Mehmed Efendi’nin bir gözünün kör olması sebebiyle Çeşmî mahlasını tahallüs ettiği;⁶⁶ Şeyh Ca’fer Efendi’nin abisinin mahlasından hareketle kendisine Kâmilî mahlasını seçtiği;⁶⁷ Mustafâ Efendi’nin Tosyalı olması sebebiyle Tûsî mahlas tahallüs ettiği;⁶⁸ Nev’îzâde Efendi’nin isminin Atâullah olması sebebiyle ismiyle ilintili Atâî mahlasını kullandığı;⁶⁹ Mehmet Kudûsî’nin doğduğu yer olan Kudûs ile ilintili bir mahlas seçtiği⁷⁰ ve Nurullah Efendi’nin isminin manasıyla ilişkili olarak Münîrî mahlasını seçtiği⁷¹ belirtilmiştir.

Kâtip Çelebi, biyografilerin bir kısmında müellifin tanıtımına geçmeden önce aile fertlerinin isimlerini zikretmiş, bu isimlerin şöhet bulduğu hususlar mevzubahis edilmiştir.

⁵⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 518.

⁵⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 13.

⁵⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 98.

⁵⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 144.

⁶⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 443.

⁶¹ Aycibin, *Fezleke I*, 51.

⁶² Aycibin, *Fezleke I*, 144.

⁶³ Aycibin, *Fezleke I*, 81.

⁶⁴ Aycibin, *Fezleke II*, 697.

⁶⁵ “İsmi Mustafâ iken Sunullah Efendi ile hem-pâye olmağın Feyzullah ismini ihtiyâr ve Feyzî mahlasını mâye-i iştihâr kalmışıdi” Aycibin, *Fezleke I*, 443.

⁶⁶ “Mevlânâ-yı mezbûrun bir gözü ‘alîl olmağla Çeşmî tahallüs iderdi.” Aycibin, *Fezleke I*, 751.

⁶⁷ “Kemâlî mahlas Ali Efendi birâderi olmağla Kâmilî tahallüs idüp...” Aycibin, *Fezleke I*, 503.

⁶⁸ “Tosya takribi ile Tûsî tahallüs idüp ba’zı eş’ârı Tezkiretü’ş-Şu’arâ’da mastûrdur.” Aycibin, *Fezleke I*, 99.

⁶⁹ “İsmi Atâullah bin Yahyâ bin Mir Ali olmağla Atâ’î mahlasın ihtiyâr eyledi.” Aycibin, *Fezleke II*, 751.

⁷⁰ “Dokuz yüz seksen ikide Kudûs’de tevelliüd idüp ol mahlas ile iştihâra sebeb olmuşıdi.” Aycibin, *Fezleke II*, 623.

⁷¹ “İsmi Nurullah olmağla bu mahlası ihtiyâr eyledi.” Aycibin, *Fezleke I*, 505.

“Tezkiretü’ş-Şu‘arâ’da mastûr olan Vahyî’nin hafîdi ve mezkûr Ali Bey Efendi’nin hîşâvendidir.”⁷² ve “Dürer ü Gurer sâhibi Mollâ Hüsrev’in sıbt-ı reşîdidir.”⁷³ örneklerinde olduğu gibi biyografisi verilen kişinin dedesi tanınmış biri ise müellifin soy bilgileri dedesinden başlatılmıştır.

“Pederi Defterdâr ‘Abdî Çelebi, Müftî Çivizâde Şeyh Mehmed Efendi’nin birâderi idi.”⁷⁴ “Şakâ’ik’de Kara Çelebi ‘unvânı ile mastûr olan Hicrî Efendi’nin ferzendidir. Cedd-i emcedi Mevlânâ Hüsâmeddîn Üsküdar’da câmi’i ve medresesi olan devlet-i Fâtihiyye’den Sadr-ı a‘zam Rum Mehmed Paşa’nun birâderi ve Kemâl Paşazâde’nin serikidir. ‘Ulemâ-i Şakâ’ik’den Konevî Kara Ya‘kub’un dâmâdı ve ‘umûmen vilâyet-i Karaman’ın hâkim-i pâkîze-nihâdi olmuşüdi. Dokuz yüz yirmide Larende’de vefât itdi.”⁷⁵ ve “Haleb kazâsından müteka‘id iken dokuz yüz elli hudûdunda intikâl iden Pîr Ahmed Çelebi’nin ferzendidir.”⁷⁶ örneklerinde görüldüğü üzere aile fertlerinin şöhret olduğu lakap, unvan, meslek veya eserler zikredilmiştir.

“Alaşehir’den bir kadının ferzendi”,⁷⁷ “Ümerâdan birinin ferzendidir”⁷⁸ ve “İstanbul’da Tavşantaşı kurbunda sâkin bir sipâhînin ferzendi”⁷⁹ örneklerinde babanın isminin zikredilmemesine rağmen mesleğinin ve görev yerinin verildiği görülmektedir.

Kâtip Çelebi, biyografilerin geneline hâkim olan sade ve açık dil anlayışını kişilerin doğum tarihlerini bildirirken de sürdürmüş, “dokuz yüz kırk ramazânında tevellüd idüp”,⁸⁰ “dokuz yüz yirmi hudûdunda tevellüd idüp”⁸¹ ve “dokuz yüz elli senesinde vücûda gelüp”⁸² örneklerinde görüldüğü üzere mecazlara ve dolaylı anlatıma başvurmamıştır. Arapça ve Farsça dil hâkimiyetinin arttığı biyografilerde doğum hâdisesi edebî bir dille ifade edilmiş, “pertev-endâz-i iklim-i vücûd olup”⁸³ ve “sâhil-i vücûda vaz‘-ı kadem idüp”⁸⁴ örneklerindeki gibi mecazî ifadelerle anlatım süslenerek doğum bilgisi verilmiştir.

Kâtip Çelebi, “Bin birde tevellüd idüp lafz-ı rızâ târîhi vâki‘ olmağla”⁸⁵ şeklinde Rızâyî Ali Çelebi’nin biyografisinde ve “Dokuz yüz elli üçde tevellüd idüp, hayri’l-benîn târîh-i vilâdeti vâki‘ olmuşüdi.”⁸⁶ şeklinde Ebû’l-Meyâmin’in biyografisinde müelliflerin doğum tarihlerine düşürülen tarihleri alıntılamıştır

İncelemeye tabi tuttuğumuz biyografilerin 88’inde doğum tarihi verilmemesi dikkatleri çekmektedir. Bu hususun Filiz Kılıç’ın “Biyografisi yazılan kişi hemen daima belli bir yaşa geldikten sonra böyle bir değerlendirmeye hak kazandığı için bu eserlerde doğum tarihleri pek yer almaz. Buna karşılık kişilerin adları kronolojik unsurlar, özellikle de ölüm tarihleri titizlikle tespit edilmeye çalışılmıştır. Biyografiye yönelik bilgiler tezkire yazarının imkânlarına, şaire zaman ve çevre olarak yakınlığı ya da uzaklığına, ayrıca yazarın bakış açısına bağlı olarak uzayıp kısalmaktadır.”⁸⁷ yorumu ile açıklanması mümkündür. Biyografilerin çoğunda müellifin doğum tarihi hakkında bilgi vermeyen Kâtip Çelebi, biyografi içerisinde sunduğu ipucu mahiyetindeki bilgiler ve verdiği işaretler sayesinde doğum tarihlerine yönelik çıkarımlarda

⁷² Aycibin, Fezleke I, 434.

⁷³ Aycibin, Fezleke I, 9.

⁷⁴ Aycibin, Fezleke I, 10.

⁷⁵ Aycibin, Fezleke I, 160.

⁷⁶ Aycibin, Fezleke I, 22.

⁷⁷ Aycibin, Fezleke II, 673.

⁷⁸ Aycibin, Fezleke II, 523.

⁷⁹ Aycibin, Fezleke II, 1002.

⁸⁰ Aycibin, Fezleke I, 9.

⁸¹ Aycibin, Fezleke I, 21.

⁸² Aycibin, Fezleke I, 374.

⁸³ Aycibin, Fezleke I, 21.

⁸⁴ Aycibin, Fezleke I, 332.

⁸⁵ Aycibin, Fezleke II, 697.

⁸⁶ Aycibin, Fezleke I, 372.

⁸⁷ Filiz Kılıç, “Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri”, *TALİD* 5/10 (2007): 556.

bulunulmasını sağlamıştır. Bu bilgiler ekseriyetle “Sinni seksen sâlden mütecâviz idi.”⁸⁸ “Sinni yetmiş sekiz senesine bâliğ olmuşidi”⁸⁹ “Sinni altmışa karîb idi.”⁹⁰ ve “doksan yaşında bir pîr-i rûşen-zamîr idi”⁹¹ örneklerinde görüldüğü üzere müellifin vefat ettiği tarihte bulunduğu yaşın söylenmesi şeklindedir.

Kâtip Çelebi, müelliflerin doğum yerine dair bilgileri kimi zaman biyografi içerisinde “Belde-i Trabzon’dan zuhûr”⁹² ve “İznik’de tevellüd idüp”⁹³ örneklerindeki gibi açıkça beyan ederken kimi zaman da “Bursavî Bakkalzâde Hilmî Çelebi”⁹⁴ ve “el-Mevlâ Şeyhülislâm Zekeriyâ bin Bayram el-Ankaravî”⁹⁵ örneklerindeki gibi biyografi başlıklarında vermektedir. “Vâlidî Bursa’da Hamza Bey müderrisi iken vücûda gelüp”⁹⁶ ve “pederi Bağdâd kâdîsî iken Bağdâd’da tevellüd idüp”⁹⁷ örneklerinde görüldüğü üzere doğum yeri bilgisi müelliflerin babalarının görev yeriyle ilişkilendirilerek sunulmuştur.

Kâtip Çelebi biyografilerde müelliflerin ilim tahsilini hangi hoca / hocalardan yaptığı ve kime / kimlere intisap ettiği bilgilerini vermiştir. Bu bilgileri paylaşırken “Hâmid Efendi’den mülâzım olmuştur”⁹⁸ “Sinan Efendi’den mülâzım oldu.”⁹⁹ şeklinde kısa ifadeler tercih ettiği görülen Kâtip Çelebi’nin, “’Abdülkerim-zâde Efendi ve Bostan Efendi hizmetlerinde iştigâl, Hasekî müderrisi Hasan Bey Efendi’ye mu’id, ba’dehû Ebussu’ûd Efendi’ye intisâb, Bursa kadısı ‘Arab-zâde ‘Abdülbâkî Efendi’nin hizmetine ittisâl eyledi”¹⁰⁰ ve “büyük birâderi Ya’kub Efendi’den istifâde ve Sahn müderrisi ‘Arabzâde ‘Abdülbâkî Efendi dârü’l-ifâdesinde iştigâl, ba’dehû Ma’lûl Emîr Efendi’ye ittisâl, Şeyh ‘Ali Makdisî ile şirket üzre derslerine müdâvim”¹⁰¹ örneklerinde görüldüğü üzere özetleme tekniği vasıtasıyla detaylandırdığı görülür. Kâtip Çelebi, bazı biyografilerde de “Diyâr-ı Kırım’dan zâhir olup ‘ulemâ-i bilâdından tahsîl-i funûn itdikden sonra İstanbul’a gelüp”¹⁰² “Mervişâhican’dan zuhûr idüp tahsîl-i ‘ulûmdan sonra ‘azm-i dârü’l-mülk-i Rum eyleyüp”¹⁰³ ve “Ol diyâr ‘ulemâsından tahsîl-i funûn idüp”¹⁰⁴ örneklerinde olduğu gibi genel ifadeler kullanarak icazet ve intisap durumlarını aktarmıştır.

Fezleke’de biyografisi verilen her müellifin meslekleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Kâtip Çelebi, daha çok müderrislerin, kadınların ve şeyhülislamın biyografilerini kaleme almıştır. Biyografilerde müelliflerin eğitimlerini tamamladıktan sonra üstlendiği ve atandığı hemen hemen her görevi zikrettiği görülen Kâtip Çelebi, görev değişikliklerinin tarihlerini de açıkça belirtir. Özetleme tekniğinin sıklıkla başvurulduğu bu kısımlarda Kâtip Çelebi, yönlendirici anlatım tutumuyla okuru geriye ve geleceğe yönlendirir:

“yetmiş beş hilâlinde ibtidâ otuz akça ile tarik-i tadrîse ‘âzim olup doksanda Sahn’a, doksan beşde Süleymaniye’ye geldikten sonra doksan dokuzda Haleb kazâsı ile makzi’l-merâm, ba’dehû Mısır-ı kahire ve Edirne ve girü Mısır-ı kahire kazâları ile bekâm oldu. Bin yedide kevkeb-i ikbâli râcî’olup Bursa hükûmeti virildi. Ba’dehû Gelibolu kazâsı, ba’dehû Eyyub kazâsı ve bin on bir saferinde Eski Zagra kazâsına tenezzül idüp ol esnâda ba’zı emrâz-ı

⁸⁸ Aycibin, *Fezleke II*, 843.

⁸⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 434.

⁹⁰ Aycibin, *Fezleke II*, 1077.

⁹¹ Aycibin, *Fezleke I*, 518.

⁹² Aycibin, *Fezleke I*, 256.

⁹³ Aycibin, *Fezleke I*, 574.

⁹⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 299.

⁹⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 231.

⁹⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 475.

⁹⁷ Aycibin, *Fezleke II*, 624.

⁹⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 9.

⁹⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 10.

¹⁰⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 12.

¹⁰¹ Aycibin, *Fezleke I*, 21.

¹⁰² Aycibin, *Fezleke I*, 24.

¹⁰³ Aycibin, *Fezleke I*, 233.

¹⁰⁴ Aycibin, *Fezleke II*, 540.

balgamiyye istilâsından ‘amel-mânde oldukda kayd-ı hayâtla Reşid kazâsın taleb itmekle ‘inâyet olunup diyâr-ı Rum’a vedâ’ ve ihtiyâr-ı inzivâ’ vü inkıtâ’ itmişidi.”¹⁰⁵
 “Mevlânâ Nevâlî nasîb-i nevâle-i devletden bî-berg ve esnâ-i cülûsda mübtelâ-yı sâd-merg olmağla kuvvet-i baht-ı sadr-ı âcil zâhir olup kemâ fi’l-evvel kâr-fermâ-yı ‘akd ü hall olmuşlar idi. Bin dört senesinde pâdişâh-ı kâm-yâb Üngürüs seferine gittikde hem-rikâb olup eger Egri Kal’ası teshîrinde, eger tabur-ı küffâr tedmîrinde tedbîrleri muvâfık-ı takdîr olmağla ol gazâ-i ekberde elli binden ziyâde gebr-i nâ-pâk âğuşte-i hâk-i helâk olmak netâyic-i re’y-i ‘âlem-ârâlarından ta’dâd olunduğı mukarrerdir. **Niteki mahallinde zikir olundu.** Bin altı şa’bânında Şeyhülislâm Bostânzâde Mehemmed Efendi intikâlinde yerlerine hallâl-i müşkilât-ı enâm oldılar.”¹⁰⁶

“Şairin ölüm olayı çoğu zaman bunun yeri, zamanı, şekli, sebebi, şairin son olarak içinde bulunduğu meslek veya meşgul olduğu iş, ölümünden hemen önce yaşamış olduğu olay ve durumlar, mezarının bulunduğu yer gibi bilgilerle birlikte verilmeye çalışılır.”¹⁰⁷ Kimi biyografide kişilerin ölüm tarihlerini sene, ay ve gün gibi açık ifadelerle belirtmeyen Kâtip Çelebi, “mâh-ı mezkûr”, “târih-i merkûm” ve “elf-i kâmil hudûdu” gibi işaretlerle okuru önceki yazılanlara yönlendirerek kapalı bir anlatım sergilemiştir. Bu özellik, biyografilerin *Fezleke*’den ayrı olarak okunmasını mümkün kılmamaktadır.

Kâtip Çelebi, çoğu biyografide kişilerin vefat sebeplerini “sarâyında bogdurdu.”¹⁰⁸ “tâ’ûndan intikâl itdi.”¹⁰⁹ “hunnâkdan vefât idüp”,¹¹⁰ “maraz-ı su’âlden intikâl eyledi.”¹¹¹ ve “mat’ûnen intikâl eyledi.”¹¹² örneklerinde olduğu gibi açıklama tekniğiyle kurguya dâhil etmiştir.

Biyografilerde müelliflerin vefatlarına dair bilgiler verirken “Elf-i kâmil saferinde ma’zûl olup gelirken Akşehir’de maraz-ı su’âlden intikâl eyledi.”¹¹³ “hacc-ı şerîfden gelirken yolda intikâl eyledi.”¹¹⁴ “Şam’da Rumiyye müderrisi iken bu sâl hilâlinde intikâl eylemiştir”¹¹⁵ örneklerinde olduğu gibi onların vefat ettikleri zaman dilimindeki konumları ile vefat hâdisesini birlikte zikrettiği görülmektedir.

Kişilerin vefat zamanı ve şekli bilgilerinin yanı sıra mezar yerleri de çoğu zaman “Bakî’de medfûndur”,¹¹⁶ “Kurşunlu Türbe’de defn olundu”,¹¹⁷ “kayınatası Nişâncı Paşa Câmî’i hazîresinde medfûn oldu.”¹¹⁸ ifadelerinde olduğu gibi açıkça belirtilmiştir.

Fezleke’de de, kişilerin vefatı çoğu zaman “vefat etti”, “intikâl etti” ve “fevt oldu” gibi ifadelerle dolaysız ifade edilip birkaç kelime ile geçiştirilmiş; kimi zaman da sanatsız bu söylem yerini sanatlı bir söyleyişe bırakarak ölüm kavramı onu güzel gösterecek tarzdaki ifadelerle adlandırılmıştır:

- “bahr-ı fenâdan ‘ubûr ve menzil-i bekâda huzûr eyledi.”¹¹⁹
- “dâ’îre-i vücûddan hâric olıcak zâviye-i Gülşenî’de mütevârî kıldı.”¹²⁰

¹⁰⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 313.

¹⁰⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 176.

¹⁰⁷ Rıdvan Canım, “Lâtîfî Tezkiresi’nde Biyografik Bilgi’nin Mahiyeti ve Veriliş Biçimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Mayıs 2010-Nevşehir) içinde, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011), 178.

¹⁰⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 773.

¹⁰⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 502.

¹¹⁰ Aycibin, *Fezleke II*, 1077.

¹¹¹ Aycibin, *Fezleke I*, 9.

¹¹² Aycibin, *Fezleke I*, 12.

¹¹³ Aycibin, *Fezleke I*, 9.

¹¹⁴ Aycibin, *Fezleke II*, 711.

¹¹⁵ Aycibin, *Fezleke II*, 711.

¹¹⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 10.

¹¹⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 100.

¹¹⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 101.

¹¹⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 332.

- “âlem-i bekâya vâsıl oldu.”¹²¹
- “rûh-ı pür-fütûhu mele’-i a’lâya vâsıl oldu.”¹²²
- “güzlâr-ı na’ime hırâm eyledi.”¹²³
- “ka’de-i ahîre-i hayâtdan revân oldu.”¹²⁴
- “kevkeb-i hayâtı ufûl idüp...”¹²⁵
- “rûhu ‘âlem-i esbâhdan münselih oldu.”¹²⁶
- “zîmâm-ı rûhu cânib-i âhirete munsarif olup...”¹²⁷
- “nâdî-i ecel el-‘acel diyüp füc’eten intikâl eylediler.”¹²⁸

Kişilerin isimleri, mahlasları, memleketleri ve meslekleri ile ilintili kelimeler seçerek ölümü güzel adlandıran Kâtip Çelebi, edebî bir üslup sergilemiştir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde soyunun Taşköprüzâdeler’den olduğu belirtildiği Kemâlî’nin Tuna Köprüsü’nde “kantara-i fenâ” yani fena köprüsünden geçtiği; ikinci örnekte, müellifin “Kudüs’e ziyaret ettiği ve bir süre sonra “âlem-i kudse” vâsıl olduğu; üçüncü önekte de Gulâm-ı Hindi’nin öğretmen olarak görev yaparken “dersini tamamladığı” sanatlı bir dille kaleme alınmıştır:

- “Taşköprüzâde Efendi’nin halef-i bâhirü’ş-şerefi... Tuna cisrine vâsıl oldukda kantara-i fenâdan güzâr itmişler idi”¹²⁹
- “ziyâret-i Kudüs eyleyüp bin dört cumâdelâhiresinin on sekizinci gicesi leyle-i ahadda mevtın-ı aslısı olan ‘âlem-i kudse vusûl buldı”¹³⁰
- “mu’allim olmagın ... medârisde ifade eyledi. Yirmi altı rebî’ülâhîrinde ders ü devri temâm olup”¹³¹

2.2. Kişi ve Eser Değerlendirmeleri

Kâtip Çelebi biyografilerin genelinde her ne kadar nesnel veriler sunsa da biyografi sahibinin gerek ferdî gerek edebî yönü hakkında öznel ifadelerle yüklü bir anlatım gerçekleştirmiştir.

*Fezleke’de yer alan şair ve yazar biyografilerinde, müelliflerin şahsiyeti ve eserleri ile eserlerin nicelik ve niteliklerine dair bilgi aktarımı yapılmıştır. Pervin Çapan’a göre, tezkirecilerin şairler hakkında yaptıkları tanıtma ve değerlendirmelerin ehemmiyetli bir bölümünü, onların mizaç, karakter, yaşayış ve ahlaki hususiyetleriyle alakalı olarak verdikleri bilgiler teşkil eder. Şairlerin psikolojik açıdan değerlendirildikleri bu satırlarda, tezkire yazarlarının çok defa tam bir objektiflik içinde davrandıklarını söylemek güçtür. Tezkireci bu türden tanıtımlarında çağın değerler manzumesine ve kıymet hükümlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sebeple şairin psikolojik yönüne dair verilen bilgilerin büyük kısmı dinî, tasavvufî ve ahlaki boyutlar taşır. Böyle olunca tezkirelerde bazen tenkit bazen de takdirle karşılaşan ve şairlere has her türlü zevk ve alışkanlıkları ifade eden bu değerlendirmelerin yine söz konusu çerçevelerde yapılmış olması da tabiidir.*¹³² *Fezleke’de yer alan şair ve yazar biyografilerinde de geleneğin çizgisinde müelliflerin şahsi yönlerinin ve eserlerinin değerlendirildiği görülür.*

¹²⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 358.

¹²¹ Aycibin, *Fezleke I*, 10.

¹²² Aycibin, *Fezleke I*, 11.

¹²³ Aycibin, *Fezleke I*, 165.

¹²⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 314.

¹²⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 333.

¹²⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 163.

¹²⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 175.

¹²⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 176.

¹²⁹ Aycibin, *Fezleke II*, 541.

¹³⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 99.

¹³¹ Aycibin, *Fezleke I*, 502.

¹³² Pervin Çapan, “XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şaka, Takılma ve Alay Düşkünlüğü Üzerine” *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* 5, (2012): 110.

2.2.1. Kişilik Yapısı ve Özellikleri

Kâtip Çelebi, kaleme aldığı biyografilerde müelliflerin mizaçlarını ve ahlak anlayışlarını geleneğin benimsediği terimler vasıtasıyla aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere değerlendirmiştir:

- “Mollâ-yı merhûm eşbeh-i mehâdîm-i Rum, latîfe-gûy, güşâde-rûy, hoş-sohbet, şâ'ir-tabî'at mütevâzî', halûk u kerîm, zemânında nazîri 'adîm idi.”¹³³
- “Mollâ-yı merkûm bahr-ı bî-pâyân-ı 'ulûm, hâmesi tasnîf-i tâze ile bülend-âvâze, bahr-ı kâmil ve habr-ı şâmil idi.”¹³⁴
- “Mollâ-yı merkûmun 'ilm ü fazlı müselleme, lutf-ı tab'ı meşhûr-ı 'âlem, hoş-fehm, hoş-sohbet”
- “Mevlânâ-yı merkûm cür'a-nûs-ı meclis-i 'ulûm, vecîh ve hüsnü'l-ahlâk, hoş-tab' sâfi-taviyyet idi.”¹³⁵
- “Mevlânâ-yı merkûm dakîka-perdâz-ı mantûk u mefhûm, bezle-gûy u handân-rûy ve hoş-sohbet, vâsitü'l-'akd-ı erbâb-ı ma'rifet, letâ'ifi zebân-zed-i zurefâ, mensûr u manzûm mazmûnları hâtır-nişân-ı şu'arâ idi.”¹³⁶

Biyografisi verilen müelliflerin zevkleri, anlayışları ve ilgi alanları “vâdî-i hicivde yegâne”;¹³⁷ “‘ulûm-ı 'Arabîyye'nin bahr-ı garâ'ibi, fînûn-ı edebîyyenin saff-ârâ-yı ketâ'ibi, usûl ve fîrû'un müşeyyid-i erkânı, tefsîr ve hadîsin kavî-sâz-ı bünyânı, 'ilm-i harf ve 'ilm-i hall-i mütercemîn zebân-dân-ı esrârı ve fenn-i reml ve simyâ gibi 'ulûm-ı garîbenin kâşîfü'l-kînâ'-i ebkârı”¹³⁸ ve “nesr-i fazâ'ile meftûn, kütüb mütâla'asına mâ'il, tahrîr-i bedîhiyyâta şifte-dil olmagla”¹³⁹ örneklerinde olduğu gibi daha çok Arapça ve Farsça tamlamalar eşliğinde ifade edilmiştir.

Kâtip Çelebi, müelliflerin dinî-tasavvufî inançlarını “meşâyih-ı Nakşibendiyye'ye irâdeti”¹⁴⁰ ve “meşreb-i fenâdan hissedâr ve pergâr-ı himmetine nokta-i tasavvuf medâr olmagla”¹⁴¹ örneklerindeki gibi açıkça belirtmiş; “pîr-i edîb ve müteverri' idi”,¹⁴² “pîr-i dervîş-nihâd”¹⁴³ ve “ârif-i esrâr-ı sûfiyye”¹⁴⁴ gibi terimlerle de dinî kimlikleri nitelemiştir.

Kâtip Çelebi, “‘ilm ü ma'rifetle meşhûr”,¹⁴⁵ ‘ilm ü salâhla meşhûr”,¹⁴⁶ “fazîlet-i 'ilmiyye ile meşhûr”,¹⁴⁷ “‘ilm-i tefsîr ve hadîsde yegâne, fenn-i kelâmı müferrid-i zemâne”¹⁴⁸ örneklerindeki gibi müelliflerin tanındıkları alanların neler olduklarını geleneğin inşa ettiği terimlerle açıklamıştır. Ayrıca, “müferrid-i zemâne, vâdîsinde yegâne”,¹⁴⁹ “zemânında nazîri 'adîm idi.”,¹⁵⁰ “ser-defter-i zurefâ-i Rum”¹⁵¹ ve “asrında mu'azzez ve mükerrem”¹⁵² gibi ifadelerle de müellifleri övmekte ve yüceltmektedir.

¹³³ Aycibin, *Fezleke II*, 844.

¹³⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 197.

¹³⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 396.

¹³⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 409.

¹³⁷ Aycibin, *Fezleke II*, 774.

¹³⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 99.

¹³⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 375.

¹⁴⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 12.

¹⁴¹ Aycibin, *Fezleke I*, 12.

¹⁴² Aycibin, *Fezleke I*, 712.

¹⁴³ Aycibin, *Fezleke I*, 377.

¹⁴⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 52.

¹⁴⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 81.

¹⁴⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 9.

¹⁴⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 197.

¹⁴⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 357.

¹⁴⁹ Aycibin, *Fezleke II*, 700.

¹⁵⁰ Aycibin, *Fezleke II*, 844.

¹⁵¹ Aycibin, *Fezleke I*, 494.

¹⁵² Aycibin, *Fezleke II*, 682.

2.2.2. Edebî Kişiliği

Tezkire yazarları, şairlerin biyografilerini, eserlerini ve eserlerinden örnekleri verirken, aynı zamanda, onun şiirlerine dair görüşlerini, genel olarak sanatı hakkında kanaatlerini ve hayatının muhtelif safhalarından kesitleri de kaydederler.¹⁵³ Kâtip Çelebi de olumlu veya olumsuz manadaki kelime seçimleriyle müelliflerin edebî şahsiyetine yönelik değerlendirmelerde bulunmuştur. “*Merhûm-ı mezbûr fazâ'il-i kesîre ile meşhûr, elsine-i selâsede nazm [u] nesre kâdir, bî-nazîr münşî ve hûb şâ'ir idi.*”¹⁵⁴ örneğinde olduğu gibi Kâtip Çelebi'nin müelliflerin öncelikle şöhret buldukları hususiyetleri vurguladığı, akabinde kişilerin edebî yönü hakkında fikir telakki ettiği görülmektedir.

“*Tezkirelerde, özellikle verilen örneklerden önce şairin sanatına yönelik önemli değerlendirme unsurlarına rastlanır. Pesend ü isgâya kâbil şiir; hoş-âyende nazm; rengîn inşâ; âşikâne gazel ve muhayyel eş'ar gibi bütün tezkirelerde karşımıza çıkan ortak terminoloji bunların şahsi yorum olmadığını göstermektedir.*”¹⁵⁵ Kâtip Çelebi de tıpkı bir tezkireci gibi kişilerin bireysel ve sanatsal özelliklerinden bahsetmekle kalmamış, müelliflerin eserlerini tanıtırken geleneğin inşa ettiği edebî tenkit terminolojisinden faydalanmıştır.

“*Şâ'ir-i mâhir-i kasîde-perdâz idi.*”¹⁵⁶ ve “*ulûm-ı edebiyede müstahzır-ı nevâdir idi.*”¹⁵⁷ örneklerinde görüldüğü üzere “*mâhir*”, “*nevâdir*” gibi eşsizlik ve üstünlük bildiren sıfatlarla kişileri yücelten Kâtip Çelebi, “*miyâne*”, “*metin*”, “*rasîn*” gibi terimlerle de kişilerin sanattaki kudretini yorumlamıştır. “*Şii'r ü inşâda vasatü'l-hâl*”¹⁵⁸ örneğindeki gibi kimi zaman müellifin edebî şahsiyetine dair olumsuz yorumlarda da bulunduğu görülmektedir.

Kâtip Çelebi kimi biyografide müelliflerin kişiliği ile şiirlerini örtüştürür, müelliflerin kişiliğine dair yaptığı değerlendirmeleri, örneklendirme tekniğine başvurarak seçtiği şiirlerle pekiştirir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde Nâmî'nin, ikinci örnekte de Halîmî'nin şiirlerinden örnek verilerek alıntılanan şiirlerin onların kişiliklerine ayna tuttuğu dile getirildiği görülmektedir:

“*Mevlânâ-yı mezbûr 'ilm ü 'irfânla meşhûr olup şi'rde mükemmel dîvânı ve ma'rifetle hayli nâm u nişânı var idi. Bu eş'âr nezâket-i tab'ını iş'âr ider,şi'r:*
Yâ Rab getir başına rakibin niçe belâ
Ammâ ki isterin depesi üstüne ola”¹⁵⁹
“*Halîmî mahlası ile eş'ârî âb-dârî karîn-i işihâr olmuşdur. Bu şi'r netice-i tab'-ı kerîmine numûnedir, şi'r:*
Câm-ı mey nâyımız itdi şikest
Meclisimiz basdı ayak nâ'ibi”¹⁶⁰

2.2.3. Eser Değerlendirmeleri

Kâtip Çelebi, biyografisi verilen kişinin eserlerinin adı, muhtevası, istinsah sebebi ve tarihi ile eserlerin takdim edildiği kişi bilgisini kaleme almış; tıpkı tezkirecilerin yaptığı gibi eserlerin önemi ve değeri hakkında şahsi değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmeler incelendiğinde müellifin tezkire geleneğindeki niteleyici sıfatları kullandığı görülmektedir.

Kâtip Çelebi, müelliflere ait eserlerin isimlerini “*Ahlâkû's-Saltana ismi ile müsememmâ kitâbı ve Risâle-i Selciyye'si vardır*”,¹⁶¹ “*fenn-i tasavvufda Fütûhât-ı Sıyâm nâm bir kitâb te'lif*

¹⁵³ Namık Açıkgöz, “Tezkirelerde Yapı ve Yapı Terminolojisi” *İlmî Araştırmalar* 9, (2014): 9.

¹⁵⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 98.

¹⁵⁵ Mustafa İsen, “Tezkireler Sadece Biyografi Kaynakları Değil Aynı Zamanda Eleştiri Tarihimizin de Kaynaklarıdır” *İlmî Araştırmalar* 10, (2014): 158.

¹⁵⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 102.

¹⁵⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 12.

¹⁵⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 81.

¹⁵⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 316.

¹⁶⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 333.

¹⁶¹ Aycibin, *Fezleke I*, 99.

itmişleridi.”¹⁶² ve “Âsâr-ı ‘ilmîyyesinden Kalemiyye’si vardır.”¹⁶³ şeklinde açıkça belirtmiş; “manzûm ve mensûr bir kaç kitâbı”¹⁶⁴ ve “imtihân mahalline risâlesi ve makbûl-i erbâb-ı kabûl makalesi”¹⁶⁵ gibi genel ifadelerle de sadece eserlerin varlığını işaret etmiştir.

“Cevherü’t-Tevhîd nâm manzûmesi”,¹⁶⁶ “Tûtî vü Zâg münâzarası vardır.”,¹⁶⁷ “Rengîn kît’aları ve hezliyâtı meşhûrdur.”,¹⁶⁸ “Rengîn mu’ammâları ve üstâdâne lugâzları vardır.”,¹⁶⁹ “Hâşiyesi vardır.”,¹⁷⁰ “Elsine-i selâsede eş’ârı ve müretteb divânı vardır. Kınalızâde Ali Efendi’nin Kasîde-i Lâmiyye-i Mülemma’sına nazîresi vardır.”¹⁷¹ ve “Riyâzü’l-Cinân nâmına mesnevisi”¹⁷² örneklerindeki gibi kimi biyografide eserlerin şekil ve tür özelliklerinin belirttikleri de görülmektedir.

Kâtip Çelebi, “fenn-i tasavvufda Fütûhât-ı Styâm nâm bir kitâb te’lîf itmişidi.”,¹⁷³ “Sıbt ibn Cevzî’nin Mir’atü’z-Zemân nâm târîhini terceme eylemişdi”,¹⁷⁴ “Fevâ’id-i Hâkaniyye nâmıyla elli dört fenni müştemil bir te’lîfi vardır.”¹⁷⁵ gibi ifadelerle eserlerin muhtevalarına dair açıklamalar yapmıştır. Etmekçizâde Muhyiddin’in biyografisinde “Lisânü’t-Tayr gibi Baleybelen nâmı ile mevsûm bir lugat ihdâs eyleyüp vird-i zebân-ı bî-kârân olmuşidi. Meselâ ‘baklava’ya ‘enzarlava’ ve ‘kazan’a ‘kızan’ ve ‘kazma’ya ‘kazan’ gibi. Ve kıs ‘aleyhi’l-bevâki.”¹⁷⁶ ifadeleriyle eserin muhtevası örnekleyici anlatım üslubuyla açıklanmış, “diğerlerini de buna kıyas et.” anlamına gelen Arapça emir cümlesiyle de okur, biyografiye dâhil edilmiştir.

“Gül-i Sadberg’i ve Mir’at-ı Ahlâk’ı vardır. Matbû‘ eserdir.”¹⁷⁷ ve “Mir’atü’l-Edvâr nâm târîhi tercemesi ... matbû‘...”¹⁷⁸ örneklerinde görüldüğü üzere eserin fiziksel niteliklerini dair açıklamalarda bulunan Kâtip Çelebi, eserlerin istinsah tarihlerini de “asâr-ı kaleminden Şâh u Gedâ bahrında manzûm kitâbı vardır. İsmi ve târîhi Âhir-i kâr (1022)’dur.”¹⁷⁹ ve “Sâhibü’l-Kamûs’un Cevheri’ye i’tirâzâtın müştemil Dürr-i Lakit nâm te’lîfi vardır. Bin on yedide hânkah müderrisi iken yazmışdır.”¹⁸⁰ şeklinde belirtmiştir. Bazı eserlerin tamamlanamadığı bilgisini “İlm-i nahivde bir kitâb ibtidâ idüp şevâhidini âyât-ı kerîmeden iltizâm eyledi. Lâkin itmâmı müyesser olmadı.”¹⁸¹ ve “Leylâ vü Mecnûn ve Sâki-nâme nazmına şürû‘ itmişidi. İtmâm müyesser olmadı.”¹⁸² örneklerinde olduğu gibi açıklamıştır.

Eserlerin telif sebeplerini “Sûre-i Nûr’dan âyet-i meşhûre tefsîrine müte’allık tahrîri vardır. Sultân Murad Hân emri ile yazmışdır.”¹⁸³ ve “Türkî mü’ellefâtından Fusûs şerhi ki Sultân Murad emri ile yazmışdır.”¹⁸⁴ örneklerinde görüldüğü üzere açıklayan Kâtip Çelebi, kimi zaman da “Âsâr-ı kaleminden Sadru’s-Şerî’a’ya hâşiyesi vardır. Eğri seferine giderken Hoca

¹⁶² Aycibin, *Fezleke I*, 65.

¹⁶³ Aycibin, *Fezleke I*, 144.

¹⁶⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 98.

¹⁶⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 101.

¹⁶⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 710.

¹⁶⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 164.

¹⁶⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 494.

¹⁶⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 476.

¹⁷⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 21.

¹⁷¹ Aycibin, *Fezleke I*, 444.

¹⁷² Aycibin, *Fezleke I*, 98.

¹⁷³ Aycibin, *Fezleke I*, 65.

¹⁷⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 454.

¹⁷⁵ Aycibin, *Fezleke II*, 662.

¹⁷⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 359.

¹⁷⁷ Aycibin, *Fezleke II*, 830.

¹⁷⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 177.

¹⁷⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 505.

¹⁸⁰ Aycibin, *Fezleke II*, 571.

¹⁸¹ Aycibin, *Fezleke II*, 541.

¹⁸² Aycibin, *Fezleke II*, 572.

¹⁸³ Aycibin, *Fezleke I*, 24.

¹⁸⁴ Aycibin, *Fezleke I*, 164.

Efendi'ye 'arz eyleyüp mazhar-ı lutf-ı bî-gerânî olmuşüdi.'¹⁸⁵ örneğindeki gibi eserin takdim edildiği kişi bilgisini paylaşmıştır.

Kâtip Çelebi, "Ehl-i 'ilmâne eserdir."¹⁸⁶ "Hayli müfid eser";¹⁸⁷ "hayli hoş-âyende ve güşâde nazımdır";¹⁸⁸ "ser-gazel-i dîvân-ı fasâhat";¹⁸⁹ "Selîs ve hoş-âyende nazımdır."¹⁹⁰ "muhakkıkâne eş'ârı ve fukarâ elinde dîvân-ı hakâyık-disârı vardır."¹⁹¹ "şi'ri 'aşk-ı hakikî"¹⁹² gibi koyu karakterle işaret ettiğimiz terimleri sıklıkla kullanarak, eserin / şiirin üslubuna ve kıymetine dair değerlendirmelere yer vermiştir. Zümreler tarafından kabul görmüş ve şöhret bulmuş eserleri *kabûl*,¹⁹³ *makbûl*¹⁹⁴ ve *mu'teber*¹⁹⁵ gibi terimlerle nitelemiş; bu eserlerin insanlar üzerinde yarattığı etkiyi açıklarken *dil-peziâr*,¹⁹⁶ *dil-firîb*,¹⁹⁷ *hoş-âyende*¹⁹⁸ gibi niteleyici terimleri tercih etmiştir. Şairlerin biyografilerinde, *âbdâr*,¹⁹⁹ *dürer-bâr*,²⁰⁰ *güher-rîz*,²⁰¹ *hâlet-engîz*,²⁰² *gevherîn-revâc*,²⁰³ *dil-figâr*,²⁰⁴ *rengîn*,²⁰⁵ *nâzik*,²⁰⁶ *latîf*,²⁰⁷ *hûb*²⁰⁸ ve *nefs*²⁰⁹ gibi terimler kullanılarak şiirler tasvir edilmiştir. Eserlerin sanatlı yapısını belirtmek için *belâgat-unvân*,²¹⁰ *bedî'*,²¹¹ *belâgat-şi'âr*,²¹² ve *fesâhat-medâr*,²¹³ gibi terimler kullanan Kâtip Çelebi eserleri yüceltmek için *de nâdire*,²¹⁴ *mükemmel*²¹⁵ ve *muteber*²¹⁶ gibi terimleri kullanmayı tercih etmiştir. Kâtip Çelebi, *süst*,²¹⁷ *nâ-dürüst*, *nâdan*,²¹⁸ *ahmakan*, *müstehcen*²¹⁹ ve *küfre müte'allık*²²⁰ gibi olumsuz manalara gelen terimlere yer vererek de eserleri tavsif etmiştir. Eserlere yönelik kullanılan bu terminoloji, Kâtip Çelebi'nin edebiyat tarihindeki tenkitçi vasfını âşikâr kılmaktadır.

¹⁸⁵ Aycibin, *Fezleke I*, 233.

¹⁸⁶ Aycibin, *Fezleke I*, 454.

¹⁸⁷ Aycibin, *Fezleke I*, 434.

¹⁸⁸ Aycibin, *Fezleke I*, 98.

¹⁸⁹ Aycibin, *Fezleke I*, 181.

¹⁹⁰ Aycibin, *Fezleke I*, 439.

¹⁹¹ Aycibin, *Fezleke I*, 132.

¹⁹² Aycibin, *Fezleke I*, 164.

¹⁹³ "eş'ârı vâsil-ı rütbe-i kabûl" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 81.

¹⁹⁴ "makbûl eser ve matbû' ve dil-pesend-i erbâb-ı hünerdir." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 177.

¹⁹⁵ "Mu'teber eserdir." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 501.

¹⁹⁶ "Kıssa-i Yusuf gibi bedî' ve dil-peziârdır" bk. Aycibin, *Fezleke II*, 789.

¹⁹⁷ "Arabî eş'ârı dil-firîbdır" bk. Aycibin, *Fezleke II*, 524.

¹⁹⁸ "Selîs ve hoş-âyende nazımdır." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 577.

¹⁹⁹ "eş'âr-ı âbdârı nakş-ı kitâbe-i rûzgârdır." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 232.

²⁰⁰ "eş'âr-ı dürer-bârı rişte-i silk-i sutûrdur." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 225.

²⁰¹ "nesri selîs ü güher-rîz" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 349.

²⁰² "nazmı hâlet-engîz" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 349.

²⁰³ "her kat'ası kı't'a-i yâkut gibi gevherîn-revâc olmuşdur" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 349.

²⁰⁴ "Güftârı âteş-pâre mazmûnla kalb-i 'uşşâka güyâ ki nâr ve kemâl-i sûz u tâbla tesliyet-bahş-ı 'âşık-ı dil-figârdır" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 349.

²⁰⁵ "rengîn mu'ammaları ve üstdâne lugazları" bk. Aycibin, *Fezleke II*, 609.

²⁰⁶ "nâzûk makaleleri vardır. Makbûl-i üdebâ ve müselle-i 'Arab-ı urabâdır" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 27.

²⁰⁷ "latîf eş'ârı vardır." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 298.

²⁰⁸ "hûb eserlerdir" bk. Aycibin, *Fezleke I*, 363.

²⁰⁹ "eser-i nefis" bk. Aycibin, *Fezleke II*, 743.

²¹⁰ "Dîvân-ı belâgat-unvânı ise nakş-ı kitâbe-i rûzgâr ve meşhûr-ı dâr u diyârdır." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 363.

²¹¹ "Kıssa-i Yusuf gibi bedî' ve dil-peziârdır." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 789.

²¹² "'Arabî ve Türkî eş'âr-ı belâgat-şi'ârı ve resâ'il-i efâzıla takrîzât-ı fasâhat-medârı vardır." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 333.

²¹³ "'Arabî ve Türkî eş'âr-ı belâgat-şi'ârı ve resâ'il-i efâzıla takrîzât-ı fasâhat-medârı vardır." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 333.

²¹⁴ "nâdire-i dehrdir." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 789.

²¹⁵ "mükemmel dîvânı vardır." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 789.

²¹⁶ "mu'teber eserdir." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 626.

²¹⁷ "Elfazı süst ve terâkîbi nâ-dürüstdür." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 224.

²¹⁸ "ol makûle te'lîfât dâm-ı tezvîr-i nâdan ve pâ-bend-i ahmâkândır". bk. Aycibin, *Fezleke II*, 541.

²¹⁹ "Nihalî Efendi ile muhâcâtı ve birbirlerine harf atup her birinin mukattâ'âtı vardır. Zikri müstehcendir." bk. Aycibin, *Fezleke I*, 475.

²²⁰ "Ve Hısn-ı İslâm nâm bir kitâbı dahi vardır. Elfâz-ı küfre müte'allıktır." bk. Aycibin, *Fezleke II*, 666.

Sonuç

Fezleke'nin kurgusunda yer alan biyografilerin alıntı ve atıf suretiyle başka eserlerde yer alması, muhtevastından sebeple Osmanlı tarihi açısından önemli bir kaynak olan bu eserin biyografi literatüründeki önemini ortaya koymaktadır. Yıllara göre tertip edilen *Fezleke*'de hemen hemen her yılın sonunda biyografisi kaleme alınan çok sayıdaki şair ve yazar hakkında verilen bilgiler, hadis, kelim, tefsir, tarih ve tıp gibi çeşitli disiplinlerin tarihlerine önemli katkıları sunmaktadır.

Kâtip Çelebi'nin genellikle biyografisi verilen kişinin ismi / mahlası ve aile / soy bilgilerini vererek başladığı biyografilerde kişilerin ilim tahsilleri, intisap ettikleri kişiler, görev / görev yeri değişiklikleri, şahsiyetlerine yönelik anekdotlar, eserleri ve eserlerinden örneklemeler şeklinde bir kurgu yaratmıştır. Bu biyografiler, edebiyat ilmi başta olmak üzere ilimler tarihindeki boşlukların doldurulmasında önemli malzeme sunmaktadır.

Çalışmada incelemeye tabi tutulan biyografileri, şuara tezkireleriyle mukayese ettiğimizde en büyük farkın "örnek eksikliği" olduğu görülmektedir. Kâtip Çelebi müelliflerin eserleri ve eserlerin şekil ve muhteva yönünü zikretmiş fakat birkaç istisna dışında örnekleme tekniğine başvurmamıştır. Mezkûr şairlerin edebî kişiliğine ve şiirlerinin muhteviyatı veya okura hissettirdiklerine dair ifadeler kullanarak manzume alıntılarında yer verilmesi özelliği şuara tezkireleriyle benzeşmektedir. Kâtip Çelebi'nin şiirlerinden örnekler verdiği şair sayısı *Vankulu Mehmed Efendi* (ö. 1000), *Kadrî Çelebi* (ö. 1004), *Hilmî* (ö. 1004), *Beyânî* (ö. 1006), *Nev'î* (ö. 1007), *Bâkî* (ö. 1008), *Gilâh Hâkimi Ahmed Han* (ö. 1008), *Nâmî* (ö. 1012), *Halîmî* (ö. 1013), *'Atûfî* (ö. 1016), *Feyzî* (ö. 1019), *Kızılca Hayreddinzâde Abdullah* (ö. 1026) ve *Hüdâyî* (ö. 1043) olmak üzere 13'tür.

Ahengin ve edebî sanatın yarattığı etkileycilikten ve metne kazandırdığı etkiden faydalanarak çoğu yerde sanatlı söyleyişlere, mecazlara yer veren Kâtip Çelebi, birbirleriyle ilintili kelime seçimleri yaparak anlatım üslubunu zenginleştirmiştir. Atasözleri, deyimler, Arapça-Farsça cümlecikler, ayet ve hadis iktibasları ile çeşitli amaçlar ve işlevlerle alıntıldığı manzumeler onun biyografi yazım üslubunun önce çıkan hususiyetlerini teşkil etmektedir. Doğum ve ölüm tarihi gibi bir biyografiyi oluşturan ana öğelerin takdiminde de çoğu zaman biyografisi verilen kişinin konumuna göre dilin imkanlarından faydalanan Kâtip Çelebi, biyografilerin kurgusuna dâhil ettiği tarihlerle de ifadelerini örneklendirmiş ve verdiği bilgileri delillendirmiştir. Edebî üslubun ön plana çıktığı bu bölümler, Kâtip Çelebi'nin üslubunun boyutlarını göstermektedir.

Şuara tezkirelerinde görülen niteleyici sıfat kullanma geleneğine bağlı kalarak sıfatlarla zengin bir anlatım sergileyen Kâtip Çelebi, kişilerin gerek şahsi ve ahlaki gerek ilmî portrelerini resmetmiştir. Kişinin dış görünümünün tasvir edildiği bir biyografiye rastlanılmayan *Fezleke*'de geleneğin süzgecinden geçirilerek kullanılan *selîs*, *nâzik*, *şîrîn*, *hoş*, *hüb*, *pâk*, *latîf*, *cömert*, *dervîş-nihâd* gibi terimler Kâtip Çelebi'nin dil kullanımında öne çıkmaktadır. Bu kullanımın devrin kabul gören biyografi yazım üslubunun bir uzantısı olduğu âşikârdır. Kâtip Çelebi'nin, biyografilerin genelinde nesnel verilerden sonra öznel bir anlatıma geçiş yaparak kişilerin sanatı ve eserleri hakkında yorumlarda bulunması edebî tenkit örneği olarak okumak mümkündür.

Tablo 1: Fezleke'de Yer Alan Şair ve Yazar Biyografileri

Sıra No	Adı	Doğum Tarihi / Yeri	Lakabı, Künyesi, Unvanı	Ailesi	Eğitimi / Hizmetinde Bulunduğu Kişiler	Mesleği	Eserleri	Vefat Tarihi / Yeri / Defin Yeri	Sayfa No ¹⁶⁰
1	el-Mevlâ Mustafâ bin Mehmed el-ma'rûf bi-Hüsrev-zâde	Ramazan 943 / Şubat-Mart 1534 İpek / Rumeli	Hüsrev-zâde	<i>Molla Hüsrev'in sıbt-ı reşîdidir. Pederi Rumeli'nde İpek kâdîsı</i>	<i>Kâdizâde ve Saçlı Emîr dârü'l-îfadesinde iştigâl ve Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım olmuştur.</i>	Kadı	<i>Galatât-ı 'Avâm cem' idiüp, Kutb-ı Mekki'nin Yemen Târhi'ni terceme etmiştir. Türkî eş'ârı vardır.</i>	Safer 1000 / Kasım- Aralık 1591 Akşehir	9
2	el-Mevlâ Mehmed el-Vânî	Van	Vankulu	-	<i>Hâmid Efendi'den mülâzım olmuştur.</i>	Müderriş-Müftî- Kadı	<i>Dürer u Gurer'e hâşiyesi, tercih-i beyyinat ve siyâsete müte'allık risâleleri vardır. Sihâh-ı Cevheri'yi terceme ve Kimyâ-i Sa'âdet'i dahi terceme eyledi.</i>	Receb 1000 / Nisan-Mayıs 1592 Medine	9-10
3	el-Mevlâ 'Abdülkadir bin Emîr Gisûdâr	-	Yılcaklı Efendi	-	<i>Sinan Efendi'den mülâzım oldu.</i>	Müderriş - kadı	<i>Zeyl-i Şakâ'ik yazmıştır.</i>	Rebiülâhîr 1000 / Ocak-Şubat 1592 Yenışehir	11
4	el-Mevlâ Mehmed	Akhisar / Aydın	Münşî	-	<i>Ebü'l-leys Âlisi dârü'l-îfadesinde iştigâl ve ba'dehû Sadr-ı âli-kadr Ca'fer Efendi'ye ittisâl olmuştur.</i>	Kadı-şeyhü'l-harem	<i>Muhtasar ve vecîz tefsîr-i kelâm-ı 'azîz yazmıştır. Meşâyih-ı Nakşibendiyye'ye irâdeti ve ma'ârif -i cüz'iyeden hüsn-i kitâbeti var idi. Fârisî lügatde müsennâ ve müselles cem' eylemiştir. Harîri Makâmât'ına bir şerh-i muciz ana mensûbdur.</i>	1000 / 1591-1592 Medine-Bakî Mezarlığı	11-12
5	el-Mevlâ Şem'î	-	-	-	-	Müderriş	<i>Mesnevî'ye şerhi vardır. Dîvân -ı Hâfîz'ı ve Gülistân ve Bostân'ı Türkî şerh eylemiştir.</i>	1000 / 1591-1592	12
6	el-Mevlâ Sûdî	Bosna	-	-	-	Müderriş	<i>Dîvân-ı Hâfîz ve Mesnevî'ye şerhi ve Kâfiye ve Sâfiye'ye tercemesi vardır.</i>	1000 / 1591-1592	12
7	el-Mevlâ 'Abdürrahîm	-	Kirâmî Çelebî	<i>Kınalızâde Ali Efendi'nin küçük birâderi Kirâmî Çelebî'dir.</i>	<i>'Abdülkerimzâde Efendi ve Bostan Efendi hizmetlerinde iştigâl, Haseki müderriş Hasan Bey Efendi'ye mu'îd, ba'dehû Ebussu'ûd Efendi'ye ittisâb, Bursa kadîsı 'Arab-zâde 'Abdûlbâkî Efendi'nin hizmetine ittisâl eyledi.</i>	Müderriş, kadı, vali	<i>eş'âr-ı dürer-bârî rişte-i silk-i sutûrdur.</i>	1000 / 1591-1592 Ankara / Beyşehri	12-13

¹⁶⁰ Bu başlık altındaki veriler, Aycibin'in neşrindeki sayfa numaralarına dayanmaktadır.

8	eş-Şeyh Mehmed	Bursa	Kavaklı-zâde	Bursa'da hisâr içinde Kavaklı imâmı derler bir imâmın oğlu.	Merhabâ Efendi hizmetlerinde iştigâl etmiştir.	Müderris	Hüsn-i kitâbet ü inşa ve Fârisî ve mu'ammâda ser-efrâz...	1000 / 1591-1592	13-14
9	el-Mevlâ Şeyhülislâm Zekeriyâ bin Bayram el-Ankaravî	Ankara 920 / 1514-1515	Meylî	Zekeriyâ bin Bayram el-Ankaravî, büyük birâderi Ya'kub Efendi	Büyük birâderi Ya'kub Efendi'den istifade ve Sahn müderrisi 'Arabzâde 'Abdülbâkî Efendi dârü'l-ifâdesinde iştigâl, ba'dehû Ma'lûl Emîr Efendi'ye ittisâl, Şeyh 'Ali Makdisî ile şirket üzere derlerine müdâvim	Şeyhülislam	Âsâr-ı 'ilmîyesinden Hidâye'ye hâşiyesi vardır. Vekâle'den âhirine varınca İbn Hümâm'a zeyl olmak üzredir. Ve Tefsîr-i Beyzâvî'den Sûre-i A'râf'a ve Şerh-i Miiftâh-ı Şerifî'ye ve Sadru's-Şerî'a'ya ta'likaları vardır. Meylî mahlası ile eş'âr-ı âbdârî nakş-ı kitâbe-i rûzgârdur.	12 Şevval 1001 / 12 Temmuz 1593	21
10	Boyalı Mehmed Paşa	-	Nâmî	Pîr Ahmed Çelebi'nin ferzendi	-	Reisülküttap	Zübde-i eş'ârî Tezkiretü's-Şu'arâ'da mezkûrdur.	21 Ramazan 1001 / 21 Haziran 1593	22-23
11	Tatar İbrahim Efendi	Kırım	-	-	Diyâr-ı Kırım'dan zâhir olup 'ulemâ-i bilâdından tahsil-i fînûn itdikden sonra İstanbul'a gelüp Nureddinzâde'den inâbet	Şeyh	Sûre-i Nûr'dan âyet-i meşhûre tefsîrine müte'allık tahriri vardır.	Şevval 1001 / Temmuz 1593	24
12	el-Mevlâ Ma'rûf	Trabzon	'Ârifî	-	Şâh Efendi'den mülâzım	Müderris Kadı	'Ârifî mahlası ile Tezkiretü's-Şu'arâ'da ba'zı eş'ârî ve lâyık-ı kabûl güftârı vardır. Reşehât-ı Hüseyin Vâ'iz'i terceme eyleyüp Kasîde-i Bürde'ye dahi Türkî şerhi vardır.	Zilkade 1002 / Temmuz-Ağustos 1594	51-52
13	Acemzâde Hasan Efendi	Acem	-	-	-	Şeyh-i dârülkurrâ	Fünûn-ı şettâya müte'allık âsârî ve derkenârında kabîl-i kabûl güftârı vardır.	Muharrem 1002 / Eylül-Ekim 1593	53-54
14	Sultân Murâd (III. Murâd)	1546	Murâdî	Sulb-i kerîmlerinden yüz iki 'aded veled-i pertev-endâz safha-i vücûd olmuşıdi	-	Padişah	Fütûhât-ı Sıyâm nâm bir kitâb te'lîf itmişleridi. 'Arabî ve Fârisî ve Türkî eş'ârî ve Murâdî mahlası ile Tezkiretü's-Şu'arâ'da mastûr güftârı vardır.	5 Cemâziyevvel 1003 / 16 Ocak 1595	62-66
15	el-Mevlâ Nasûh eş-şehîr bi-Nevâlî Efendi	Akhisar	Nevâlî	-	-	Müderris	Kimyâ-yı Sa'âdet'i terceme ve Aristo'ya mensûb Kitâbü'l-Siyâset'i terceme ve Ferah-nâme tesmiye eyledi.	8 Cumâdelûla 1003 / 19 Ocak 1595	80-81
16	el-Mevlâ Hamza el-Germiyânî	Germiyan	Vusûlî	-	-	Müderris	Vusûlî mahlası ile eş'ârî vâsıl-ı rütbe-i kabûl, şî'ri tezkirelerde mastûr ve efvâhda mezkûrdur.	Şevval 1002 / Haziran-Temmuz 1594	81

17	el-Mevlâ 'Abdülbâkî	İznik	Bakâyî Efendî/ Ma'cûncizâ de	<i>İznik'de Cimri Çingân dimekle ma'rûf ma'cûn- fürûşun oğlu</i>	<i>Hocazâde Kurd Çelebi ve Sultân Murâd Hân'ın mu'allim-i evveli İbrâhîm Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Ba'zı eş'ârı Tezkiretü'ş-Şu'arâ'da mastûrdur.</i>	2 Cemaziyel- evvel 1003 / 13 Ocak 1595	81
18	el-Mevlâ Mustafâ el-Bursavî	Bursa	Cinânî	-	<i>Mu'allim-zâde Efendi'nin dârü'l-ifâdesine dâhil ve mülâzım</i>	Müderriş	<i>Manzûm ve mensûr bir kaç kitâbı ve 'Arabî, Fârisî ve Türkî eş'ârı vardır. Riyâzü'l-Cinân nâmına mesnevisi vardır. Âzerî'nin Nakş-ı Hayâl'ine nazîre-güne vâki' olmuştur. Bedâyi'ü'l-Âsâr nâm bir kitâb cem'ine me'mûr olmuştur.</i>	Muharrem 1004 / Eylül- Ekim 1595	98
19	el-Mevlâ el-Fâzıl 'Ali bin Mehmed bin Gânimü'l- Makdisî	Zilkade 920 / Aralık 1514-Ocak 1515 Kahire	-	-	<i>şeyhü'l-kurrâ Şihâb Ahmed-i Hanbelî'den seb'a ile hıfz-ı Kur'ân-ı 'azîm ve Şems-i İskenderî'den ta'allüm-i mebânî-i tecvîd-i nazm-ı kerîm idüp Molla Magoşi'den 'aşr-hân-ı rivâyât-ı aşere olup meşâyih-ı 'asrından istimâ'-i hadîs ve rivâyet ve ba'zı kibârdan ahz-ı icâzet eyleyüp Ma'lûl Emîr Efendi dokuz yüz kırk dördte Mısır kadısı oldukça talebesi silkine dâhil oldu.</i>	Müderriş	<i>Âsâr-ı 'ilmiyyelerinin eşheri şerh-i Kenzi'd-dakâ'ik'de Nehr-i Fâ'ik nâm te'lîfleridir. Bahr-ı Râ'ik'den sonra yazup İbn Nüceym'e mu'âhezât-ı kesîresi vardır. Eşbâh-ı Nazâ'ir'e ta'likası ve zuhr-ı cum'ada Nûrû'ş-Şem'a nâm risâle ve sâ'ir tahrîrâtı vardır.</i>	18 Cumadelâhire 1004 / 18 Şubat 1596	98-99
20	el-Mevlâ Mustafâ	Tosya	Tûsî Küçük Mustafâ Efendi	-	<i>Garîk 'Arabzâde i'âdesinden mülâzım</i>	Müderriş	<i>Ahlâkü's-Saltana ismi ile müsemma kitâbı ve Risâle-i Selciyye'si vardır. Tosya takribi ile Tûsî tahallüs idüp ba'zı eş'ârı Tezkiretüş-Şu'arâ'da mastûrdur.</i>	13 Şevval 1004 / 10 Haziran 1596 Kurşunlu Türbe'de medfûn	99
21	el-Mevlâ Mehmed	972 / 1564- 1565 Şam	Kınâlîzâde Fehmî Çelebi	<i>pederi 'Ali Efendi Şam kadısı; birâderi Hasan Çelebi Bursa Sultâniyyesi'nde müderriş</i>	<i>Çivizâde'ye ittisâl idüp</i>	Müderriş	<i>İmtihân mahalline risâlesi ve makbûl-i erbâb-ı kabul makâlesi ve latîf eş'ârı vardır.</i>	28 Ramazan 1004 / 26 Mayıs 1596 Nişancı Paşa Cami hazîresinde medfûn	100- 101
22	el-Mevlâ 'Abdülkâdir	970 / 1562- 1563	Kadrî	<i>Su'ûdî Efendi'nin mahdûmıdır.</i>	<i>Hoca Sa'dedîn Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Divân'ı vardır. Tefsîr-i şerîfden ba'zı suver-i kerîmeye hâşiye ta'lik eyleyüp</i>	9 Zilhicce 1004 / 4	101- 102

							'Arabî ve Fârisî şî'r dimişdir.	Ağustos 1596 Mimar Sinan Mescidi'nde medfün.	
23	el-Mevlâ Bostân	Bursa	Hilmî	-	Bahâ'eddinzâde'den mülâzım	Müderriş	Hilmî mahlası ile eş'ârı ve kâbil-i kabûl güftârı vardır.	1004 / 1595- 1596	102
24	el-Mevlâ Takiyüddîn bin 'Abdülkâdir	950 / 1542- 1543 Gazze	Temîmîzâde	Silsile-i nesebi sahâbe-i kirâmdan Temûm-i Dârî'ye müntehî	İbn Nüceym ve İbn Gânim emsâli meşâyih-ı kibârdan ahz-ı 'ulûm-ı dîniyye ve itkan- ı fûnûn-ı yakîniyye idüp	Müderriş	Âsârından hurûf-ı mu'cem üzre Tabakat-ı Haneîyye'si vardır. Nahivde Elfiyye Şerhi İbn Musannif'e hâşiyesi vardır. Ekser-i kelimât-ı şurrâhu cem' idüp muhâkeme itmîşdir. Emsâl-i 'Arab'da bir mecmû'ası vardır. Sa'âlibî'nin Yetîme'sini muhtasar kılmışdır.	Evâhır 1005 / 1597	130- 131
25	eş-Şeyh 'Ali Safvetî	-	-	Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî oğlu Seyyid Hayâlî'nin sunv-ı muhteremidir. Birâderi Seyyid Hüseyin Efendi'dir.	-	Şeyh	muhakkıkâne eş'ârı ve fukarâ elinde dîvân-ı hakâyık-disârı vardır.	5 Ramazan 1005 / 22 Nisan 1597	132
26	el-Mevlâ Mehmed bin Mustafâ el- Ma'rûf be- Bostânzâde	942 / 1534- 1535	Bostânzâde	-	Garîk 'Arabzâde'nin havâss-ı telâmîzesi silkinde intizâm, ba'dehû Kâdîzâde Efendi ve Ebussu'ûd Efendi hidmetlerinde gevher-i 'ilm ü 'irfânü hüsn-i nizâm bulup	Müderriş	'Arabî ve Türkî eş'âr-ı belâgat-şî'ârı ve resâ'il-i efâzıla takrîzât-ı fasâhat-medârı vardır.	24 Şaban 1006 / 1 Nisan 1598 Şehzâde Cami hazîresinde medfün	143- 144
27	el-Mevlâ Mehmed bin 'Abdülhâdî el- Ma'rûf be-Remzî- zâde	-	Remzîzâde 'İlmî Efendi	Zümre-i kudâtdan Mevlânâ Remzî'nin oğlu	Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım	Müderriş	Kâbil-i kabûl eş'ârı vardır.	1006 / 1598 Koğacı Dede Mescidi'nde medfün	144
28	el-Mevlâ Mahmûd	Gelibolu	Kara Mahmûd Medhî	-	Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım	Müderriş	Âsâr-ı 'ilmiyyesinden Kalemiyye'si vardır.	1006 / 1598- 1599	144
29	eş-Şeyh Mustafâ	Ruşuklu	Ruşuklu Beyânî Efendi Cârullahzâde	-	-	Müderriş	Ebussu'ûd Efendi'nin Kasîde-i Nüniyye'sini tettebbu' itdi. Türkî eş'ârı dahi lâyük-ı i'tibârdır.	1006 / 1598- 1599	145
30	el-Mevlâ Hüsâmeddîn Hüseyin bin	940 / 1533- 1534 Kütahya	Kara Çelebîzâde	Kara Çelebî 'unvânı ile mastûr olan Hicrî Efendi'nin ferzendidir.	pederlerinden mülâzım	Müderriş	Şürûh-ı Hidâye ve Miftâh'a ta'likatı ve hâmiş-i kütüb-i mütedâvilede âsâr-ı kalemi vardır. Mesâ'il-i fihhiyyeden bir	Muharrem 1007 / Ağustos-	160- 161

	Mehmed bin Hüsâmeddîn eş-Şehîr be-Kara Çelebîzâde			<i>Cedd-i emcedi Mevlânâ Hüsâmeddîn Üsküdar'da câmi'i ve medresesi olan vüzerâ-i devlet-i Fâtihîyye'den Sadr-ı a'zam Rum Mehmed Paşa'nun birâderi ve Kemâl Paşazâde'nin şerikidir. 'Ulemâ-i Şakâ'ik'den Konevî Kara Ya'kub'un dâmâdı</i>			<i>mecmû'a cem' eylemiştir.</i>	Eylül 1598 Hazret-i Emî Cami hazîresinde medfûn	
31	el-Mevlâ Yahyâ bin Pîr 'Ali bin Nasûh	940 / 1533-1534 Malgara	Nev'î	<i>Pederi Pîr 'Ali Efendi</i>	<i>Karamanî Ahmed Efendi'nin dârü'l-îfâdesinde iştigâl, ba'dehû Sahn müderrisi olan birâderi Mehmed Efendi'ye ittisâl</i>	Müderriş	<i>Muhassilü'l-Kelâm nâm bir metni ve Fenârî'nin Risâle-i Kudsiyye'sine şerhi ve Sâire-i Mülk Tefsîri ve Hocazâde Tehâfüt'üne hâşiyesi ve Heyâkil-i Nûr'a hâşiyesi, Türkî mü'ellesât-dan Fusûs şerhi, Netâyicü'l-fünûn'ı ve 'Akâ'id tercemesi ve Nevâ-yı 'Uşşâk, Hızır ve Mûsâ kıssası tercemesi ve Hoca-i Cihân Münşe'âtı tercemesi ve Dîvân-ı eş'ârî ve Hasb-i Hâl nâm manzumesi, Tûtî ve Zâğ münâzarası vardır. Ve ba'zı eşhâsa risâleler yazmıştır.</i>	30 Zilkade 1007 / 24 Haziran 1599 Şeyh Vefa Cami hazîresinde medfûn	161-164
32	eş-Şeyh 'Ali Dede	Bosna	-	-	<i>Nüreddinzâde Efendi hizmetinde tasfiye-i bâtına iştigâl</i>	Şeyh	<i>Evâ'il ü Evâhir cem' eylemiştir. Es'iletü'l-hikem nâm te'lîfi ve niçe resâ'ili manzûr-ı fakîr olmuştur.</i>	1007 / 1598-1599	164-165
33	el-Mevlâ Mustafâ ibn el-Mevlâ Ebussu'ûd	965 / 1557-1558	-	-	<i>vâlid-i 'âlî-şânından iktisâb-ı 'ilm ü edeb kulup</i>	Müderriş	<i>Dürer emsâli mutavvelâtı tahrîr ve tahşîye ile eser-i dil-pezîr itmişdi.</i>	Safer 1008 / Ağustos- Eylül 1599	174-175
34	el-Mevlâ el-Fâzıl Sa'deddîn bin Hasan Can eş-şehîr be-Hoca Efendi	943 / 1536-1537 Kostantiniye	Hoca Sa'deddîn Efendi	<i>Pederleri Sultân Selîm-i kadîm hazretlerinin nedîmi mümtâz-ı akrân Hasan Can Efendi'dir</i>	<i>Karamanî Mehmed Efendi ve anlar emsâli mevâlî hizmetlerinde iştigâl idikden sonra Ebussu'ûd Efendi âsitânesine ittisâl</i>	Muallim	<i>Elsine-i selâsede eş'ar-ı âbdârı vardır. Tâcü't-Tevârîh ve Mir'âtü'l-Edvâr tercemesi vardır. Risâletü'l-Kuşeyriye'yi terceme eyledikleri rivâyet olunur.</i>	12 Rebülevvel 1008 / 2 Ekim 1599 Ebi Eyyub'da medfûn	175-177
35	el-Mevlâ Nakîb Yahyâ Efendi	-	Keçi Mîrzâde Keşmirzâde Mîrî	-	<i>Hasan Bey Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Tezkiretü's-Şu'arâ'da ba'zı eş'ârı vardır. Assâr'ın Mîhr ü Müşterî'sini terceme itmiştir.</i>	Rebüülâhir 1008 / Ekim-Kasım 1599 Tophâne'de 'Arab Ahmed Türbesi'nde medfûn	177-178

36	el-Mevlâ Emrullah Mehmed bin Seyrek Muhyiddîn el-Hüseynî	945 / 1538-1539	-	Seyrek Muhyiddîn Efendi'nin mahdûmudur.	Taşköprüzâde hizmetine ittisâl, ba'dehû sadr-ı 'âlî-kadr 'Abdülkerîm-zâde'nin nazar-ı 'inâyeti ile tahsil-i âmâl eyledi.	Müderris	Şaka'ik Zeyli ve kenârında ilhâkatı vardır. Eşbâh ve Nezâ'ir'e ta'likatı, Taşköprüzâde'nin Mesâlikü'l-Halâs'ını şerh eylemiştir.	1008 / 1599	178-179
37	el-Mevlâ 'Abdülbâkî	933 / 1526-1527	Bâkî	Pederi Câmi'-i Ebülfeth'de mü'ezzin	Karamanîzâde Mehmed Efendi hizmetinde iştigâl	Sultânü's-Şu'arâ	Sünbül Kasidesi, el-Mevâhibü'l-Ledünniyye Tercemesi, Ma'âlimü'l-Yakîn ve Meşârî' Tercemesi, Fezâ'il-i Cihâd ve İ'lâm Tercemesi, Târîh-i Mekke	23 Ramazan 1008 / 7 Nisan 1600	179-182
38	el-Mevlâ 'Ali	Antakya	'Arab Efendi	-	Bostân Efendi âsitânesine müdâvim ve anlardan mülâzım	Fetva mukâbecisi	Mültekâ'l-Ebhur'a şerhi vardır.	1008 / 1599-1600 Baba	182
39	Ahmed Hân	-	-	-	-	Hâkim	Şiir	1008 / 1599-1600	183
40	el-Mevlâ Ahmed el-Ensârî	Gence	Molla Ahmed Efendi	Vâlid-i mâcidi zümre-i sulehâdan Rûhullâh-ı Ensârî'dir.	Şâh Efendi dârü'l-ifâdesinde edâ-i hizmet	Müderris	Tefsîr-i Beyzâvî'ye ve Telvîh ve Mevâkıf'a ve Miftâh'a ta'likatı ve Sûre-i Yûsuf ve Sûre-i Kadr'a tefsîri vardır.	13 Safer 1009 / 24 Ağustos 1600 Şeyh Vefâ Câmi'i hazîresinde medfûn	195-197
41	el-Mevlâ 'Abdurra'ûf	932 / 1525-1526	-	Vâ'iz Mollâ 'Arab'ın ferzendi ve Garîk 'Arabzâde'nin birâder-i kihteridir	birâderi hizmetinde iştigâl, Çivizâde âsitânesine ittisâl	Müderris	'Uyûnü'l-Müzâhebe şerhi ve resâ'il-i kesiresi vardır.	Rebiülâhir 1009 / Ekim-Kasım 1600 Kogacı Dede Mescidi hazîresinde medfûn	197
42	el-Mevlâ Hüsâmeddîn	Menteşe	-	-	-	Müderris	Sadru's-Şerî'a'ya hâşiyesi vardır.	Rebiülâhir 1010 / Eylül-Ekim 1601	233
43	el-Mevlâ Ma'sûm	Mervişâhican / Horasan	-	-	Hoca Sa'deddîn Efendi'ye intisâb	Müfettiş	Fârisî ve Türkî şî'r ü inşâda ser-bülend, eş'ârı Tezkiretü's-Şu'arâ'da mastûrdur.	Safer 1010 / Ağustos 1601 Çatalca	233-234
44	el-Mevlâ Tevfik bin Mehmed	Gilan	-	-	-	Müderris	Türkî ve Fârisî şî'r ü inşâya kâdir	1010 / 1601-1602	234
45	el-Mevlâ 'Abdülbâkî bin Mehmed bin 'Alâeddîn el-Cemâlî	-	-	Vücûh-ı kudât-ı Mısıriyye'den Cemâleddîn Mehmed Cemâlî'nin ferzendi Cemâlîzâde Efendi'dir.	Fuzayl Efendi'den mülâzım	Müderris	Hıtât-ı Makrızî dimekle ma'rûf tarih-i Mısır'ı terceme eyledi.	1010 / 1601-1602	234-235

46	el-Mevlâ Hüseyin Kefevî	Kefe	Kefevî Hüseyin	-	<i>Medîne kadısı Dâvudzâde Efendi'den mülâzemetle tahsîl-i 'ulûm</i>	Müderris	<i>Şürûh-ı Buhârî ve Müslim'e ta'likâtı, Gülîstân'a Türkî şerhi vardır. Dîvân-ı Hâfız ve gayrıdan tefe'ül idenlerin hikâyâtın cem' ve Fâl-nâme tesmiye eylemiştir. Niksârî-zâde ile makâleleri ve ta'n u tanzı müştemil risâleleri meşhûrdur.</i>	Safer 1010 / Ağustos 1601 Mekke'de medfûn	235
47	İlyas Bey	-	Medhî Çelebi	-	-	Re'îsü'l-küttâb	<i>Âsâr-ı dil-pezirinden 'Arabî inşâ ile risâleleri ve mürâselât-ı ahhâbda nazûk makâleleri vardır.</i>	Şaban 1011 / Ocak- Şubat 1603	258-259
48	Sultân Mehmed (III. Mehmed)	975 / 1566	Adlî	-	-	Sultan	<i>Ecdâd-ı kirâmları gibi gâhî şi'r dîrler ve 'Adlî tahallus iderler idi.</i>	18 Recep 1012 / 22 Aralık 1603 Sultân Selim Türbesi yanında medfûn	287-290
49	el-Mevlâ Osman Bey b. Mehmed Pasa b. Ahmed Pasa b. Dukadin	-	-	<i>Cedd-i emcedi 'asr-ı Sultân Selim-i kadîmde rütbe-i vezârete nâ'il ve pederi Mısır ve Haleb eyâletleri ile ser-bülend-i emâsil olan Dukadînzâde Efendi'dir. Pederi Sultân Süleyman Hân'ın 'amme-i kerîmesinin duhteri Gevher Melîkşah Sultân oğludur.</i>	<i>Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım</i>	Müderris	<i>Hurûf üzre müretteb Türkî evâ'il yazıp Ezhârü'l-Cemâ'il tesmiye eylemiştir.</i>	Safer 1012 / Temmuz-Ağustos 1603 Aşık Paşa Câmî'i hazîresinde medfûn	312-313
50	el-Mevlâ Hasan Çelebi	953 / 1545-1546 Bursa	Kınalızâde	<i>Kınalızâde Ali Efendi'nin mahdûm-ı 'âlî-şânıdır.</i>	<i>terbiyet-i peder ile envâ'-i 'ulûm u ma'ârife dest-res, Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım</i>	Müderris	<i>Dürer'e hâşiyesi ve mevâzi-i 'adîdeye resâ'il-i makbûlesi vardır. Eşher-i âsârı Tezkiretü'ş-Şu'arâ'dır.</i>	Şevval 1012 / Mart 1604	313-314
51	el-Mevlâ Mehmed	-	Nâmî Efendi	<i>Acemzâde Mîrek'in ferzendidir.</i>	<i>Mu'allimzâde'den mülâzım</i>	Müderris	<i>Şi'rde mükemmel Dîvânı vardır.</i>	Zilkade 1012 / Nisan 1604	314-315
52	el-Mevlâ Haydar	-	-	<i>Küçük Tâceddin Efendi'nin ferzendi ve Abdülvehhâb Efendi birâderidir.</i>	<i>Çivîzâde'den mülâzım</i>	Müderris	<i>Dürer [ü] Gurer hâmişinde kelîmâtı ve kâbil-i kabûl ta'likâtı vardır.</i>	Muharrem 1013 / Haziran 1604	331-332
53	el-Mevlâ el-Fâzil Abdülhalîm	963 / 1555-1556	Ahîzâde Efendi	<i>Pederi Mehmed Efendi ve cedd-i mâderîsi 'allâme-i Rum Sa'dî Efendi'dir.</i>	<i>Kara Çelebizâde Hüsam Efendi ve 'Arabzâde Abdürra'uf Efendi ve</i>	Müderris	<i>Hidâye'ye şerhi ve Şürûh-ı Miftâh'a ta'likâtı ve Câmî'ü'l-Fusûleyn ve Dürer ü Gurer ve Eşbâh hâmişinde kelîmâtı ve</i>	24 Muharrem 1013 / 22 Haziran 1604	332-333

			Halîmî		<i>Hâcegîzâde ve Salih Mollâ Efendi meclislerin de devr-i menâzil-i ders ve tahkîk eyleyüp, Mevlânâ Fuzayl-i Cemâlî ve Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım</i>		<i>tefsîrden imtihân mahalline risâlesi ve mütâla'a itdüğü kütüb-i 'ilmîyye kenârında tahrîrât-ı rengin makâlesi vardır. İnşâ-i dil-pezir ile Şevâhidü'n-Nübüvve'yi terceme idüp Halîmî mahlası ile eş'ârî âbdârî karîn-i iştihâr olmuşdur.</i>	hânesi mukâbilinde medfûn	
54	el-Mevlâ Abdülkâdir	Kayseri	Nakîb Efendi Kadrî	-	<i>Bahaeddinzâde'den mülâzım</i>	Nakibüleşraf	<i>Kadrî mahlası ile eş'ârî varidi.</i>	Cumadelula 1013 / Eylül – Ekim 1604	333
55	el-Mevlâ İbrahim bin Mustafâ eş-Şehîr be-Levh-hân	Bergama	Ahizâde Bacanağı Levh-hân	<i>Sünbül Sinan hulefâsında bir 'azîzin ferzendidir.</i>	<i>Ebü'l-Leys Alisi'nin meclis-i ifâdesinde müstefid</i>	Müderriş	<i>Âsâr-ı 'ilmîyyesinden Nazmü'l-Ferâ'id fî Silk-i Mecma'i'l-'Aka'id nâm metin ve şerh bir kitâb te'lîf itmişdir. Tefsîre müte'allık resâ'il-i kesîresi vardır.</i>	Zilhicce 1014 / Nisan 1606	357-358
56	eş-Şeyh Muhyiddin	Edirne	Etmekçizâde	-	<i>Gülşenizâde Seyyid Ali Safveti'den bey'at idüp</i>	Şeyh	<i>Şi'r ü inşâyâ kâdir, bir lügat ihdâs eylemiştir.</i>	1014 / 1605-1606	358-359
57	el-Mevlâ Derviş	-	Şâmî Taluyzâde	-	-	Müderriş	<i>'Arabî eş'ârî dil-firîbdir</i>	Rebiülevvel 1015 / Temmuz-Ağustos 1606	372
58	el-Mevlâ Ebü'l-Meyâmin Mustafâ bin Ali	953 / 1545-1546	Sarı Gürzâde Kaynı	-	<i>Sarı Gürzâde'ye intisâb, Zekeriya Efendi'ye ittisâl, Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş Şeyhülislam	<i>Âsâr-ı 'ilmîyyesinden imtihân mahalline risâleleri ve Eşbâh [ve] Nezâ'ir'e ta'likası vardır</i>	22 Receb 1015 / 23 Kasım 1606 hânesi ötünde medfûn	372-374
59	el-Mevlâ 'Abdullah	-	Hilmî	<i>Vahyîzâde'nin mahdûmu ve şârih-i Muğni'l-Lebîb olan şeyhin hemşirezâdesidir.</i>	<i>Mollâ Ahmed Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Hilmî mahlası ile meşhûr ve ba'zı eş'ârî mastûrdur.</i>	Zilkade 1015 / Mart 1607 Bakî'de medfûn	375-376
60	el-Mevlâ Mehmed	Tire / Aydın	Tireli 'Aysî	-	<i>Aydın 'ulemâsından tahsîl-i fînûn idüp mu'allim-i Selim Hânî Ataullah Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Âsâr-ı 'ilmîyyesinden nisf kadar tefsîr-i şerîf, usûlden bir metin, ma'âniden Münakkahât-ı Meşrûha nâm bir kitâb yazmışdır. Mülteka'l-Ebhur'u ve Gülistân'ı şerh eyleyüp Tarikat-ı Muhammediyye'yi ve Ravza-i İmâm Zendustî'yi muhtasar kalmışdır. Cevherî lügati'ni Muhtâr gibi icâz üzere bir nâfi' kitâb eyleyüp bunlardan gayri niçe kütüb te'lîfine muvaffak olmuşdur.</i>	1016 / 1607-1608	394-395

61	el-Mevlâ Mehmed	Ağras / Hamid	'Atûfî	-	-	Müderriş	<i>Dürer [u] Gurer hâmişinde kelimâtı vardır. Evâhur-i 'ömründe dagdaga-i mâlihûlyâ ile tâlib-i kîmyâ olup, ol fende günâgün te'lîfler peydâ eylemiş idi.</i>	1016 / 1607-1608 Keskin Dede makâbirinde medfûn	395-396
62	el-Mevlâ İbrahim	980 / 1572-1573	Seyyid Şerîfî	<i>Germiyânî Hüsam Efendi'nin ferzendidir.</i>	<i>Hoca Sa'deddin Efendi'ye intisâb</i>	Müderriş	<i>Kemal Paşazâde'nin Tagyîr-i Miftâh'ına tekmîlesi vardır. Fıkh-ı Ekber'i ve Şâfiye'yi nazm ve şerh imişdir. Eş'ârı vardır.</i>	Zilkade 1016 / Şubat-Mart 1608 Şerife Hatun Mescidi'nde medfûn	396
63	Gazi Girây Hân ibn Devlet Giray	-	Gazâyî	<i>birâderi İslam Giray</i>	-	Sultan	<i>Latîf eş'ârı ve nazm u nesrde kabil-i kabûl güftârı vardır.</i>	1016 / 1607-1608	396-397
64	Misâlî	-	Misâlî	-	-	Şair	<i>Şiir</i>	1016 / 1607-1608	397
65	Ali Bey Efendi ibn Hüsrev	İznik	Fâzıl Ali Bey	<i>Edebalî nâm 'azîzin ahfâdından ve mutasarrıf -ı ze'âmet olan ba'zı erbâb-ı seyfin evlâdındandır.</i>	-	Âlim	<i>Kasîde-i Su'lûkîyye'ye şerhi ve kazâ vü kadere risâleleri ve fenn-i kîmyâda Divân-ı İksîr ve ba'zı risâleleri erbâbı beyninde mütedâvildir.</i>	1018 / 1610 Ebbî Eyyub-i Ensârî Türbesi hareminded medfûn	433-434
66	eş-Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed eş-Şehîr be-Vahyîzâde	940 / 1533-1534 İznik	Vahyîzâde	<i>Vahyî'nin hafîdi, Ali Bey Efendi'nin hişâvendidir</i>	-	Müderriş	<i>Mugni'l-lebib'e mufassal ve meşrûh şerhi vardır. 'Arûzda Râmîze'yi hal ve şerh eylemişdir. Ve tefsîr-i şerîfe müte'allık kelimâtı ve gûşvâr-ı müsmi'a-i kabûl olmuş ta'likatı vardır.</i>	1018 / 1609-1610	434
67	el-Mevlâ Abdullah	-	Feyzî Efendi	<i>Dursun Efendi'nin mahdûm-ı kihteri</i>	<i>Nakib Ma'lûlzâde'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Câmî'ye merfû'âta dek hâşiyesi ve tefsîr ve şürûh-ı Hidâye ve Miftâh'a kelimâtı vardır. Ferâ'iz'i Muhsin-i Kayserî'ye iktidâ eyleyip Türkî nazm ve şerh eylemişdir. Mu'cizât-ı enbiyâ hakkında bir Türkî risâlesi vardır.</i>	Cumâdelülâ 1019 / Temmuz-Ağustos 1610 'Âbid Çelebi mescidinde medfûn	438-439
68	el-Mevlâ Sinaneddin Yusuf	Antakya	Arab Sinan	-	<i>Hoca Atâullah Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Âsar-ı 'ilmiyyesinden İsti'âre Risâlesi'ne mufassal ve meşrûh şerhi vardır.</i>	Rebiülevvel 1019 / Mayıs-Haziran 1610	439
69	el-Mevlâ Feyzullah eş-Şehîr be-Kafzâde	950 / 1542-1543	Feyzî	<i>Kaf Ahmed Efendi mahdûmudur.</i>	<i>Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım</i>	Müderriş	<i>Fetâvâ-yı Kadîhân'a fihrist yazmış, Elsine-i selâsede eş'ârı ve müretteb divânı vardır. Kınalızâde Ali Efendi'nin Kasîde-i Lâmiyye-i Mülemma'sına nazîresi vardır.</i>	30 Cumadelula 1020 / 10 Ağustos 1611	443-444

								Ma'lûlzâde mezârcivârın da medfûn	
70	el-Mevlâ Mehmed bin Şa'bân	Trablus	-	'ulemâ-i mağâribeden istifâza-i envâr-ı 'ulûm itdi	-	Kadı	Mecma'ü'l-Bahreyn'i şerh idüp Tesnifü'l- Mesma' fî Şerhi'l-Mecma' tesmiye eylemiştir. Ve Ebül Gays Gasas'ın menâkıbını cem' ü tedvîn eyleyüp bunlardan mâ'adâ niçe âsârı kalmıştır.	1020 / 1610- 1611	444- 445
71	el-Mevlâ Sun'ullah bin Cafer el-'Imâdî	960 / 1552- 1553	Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi	Cafer Efendi'nin ferzendi	Mevlânâ Fuzayl Cemâli hidmetlerinden mâlik-i meleke-i isti'dâd olduktan sonra Ebussu'ûd Efendi âsitânesine intisâb	Şeyhülislâm	Tefsîr-i Keşşâf evâ'iline hâşiyesi ve ba'zı resâ'ili vardır.	8 Safer 1021 / 10 Nisan 1612 Kırkçesme Kurbunda medfûn	451- 453
72	el-Mevlâ Mehmed	Kestel / Aydın	Karamanlı- zâde	-	Birgili Mehmed Efendi'den tahsil-i 'ilm, Hoca 'Atâullah Efendi'den mülâzım	Müderris	şi'r ü inşâya kâdir, Dürer u Gurer'e hâşiyesi vardır.	1021 / 1612- 1613	453- 454
73	el-Mevlâ Mehmed bin Abdülaziz	Larende	Vücûdî	-	Kınalızâde Ali Efendi hidmetlerinde iştigâl, ba'dehû Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım	Müderris	Sıbt ibn Cevzî'nin Mir'atü'z-Zemân nâm târîhini terceme eylemiştir. Ve İmâm Gazzalî'nin et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nesâyihî'l-Mülûk nâm kitabını dahi Türki'ye nakl idüp bunlardan gayri Hayâl ve Yâr ve Şâhid ve Ma'nâ ismi ile müsemma iki manzûm kitabı vardır.	1021 / 1612- 1613	454
74	el-Mevlâ Derviş Mehmed eş-Şehir be- Abdülcebbarzâde	-	-	Cedd-i mâderisi Şeyh Burhaneddin Efendi'dir	Hoca 'Ataullah Efendi'den mülâzım	Müderris	Hidâye'ye şerhi ve şürûh-ı Miftâh ve havâşî-i Tecrid'e dahl ve cerhi vardır.	1023 / 1614- 1615	474
75	el-Mevlâ Hüseyin bin Rüstem Paşa	-	Hasîbî	Pederi Budin beylerbeyisi cedd-i mâderisi Sadr-ı a'zam Ayas Paşa	Bostanzâde Efendi'ye ittisâl, ba'dehû Ebussu'ûd Efendi'den mülâzım	Müderris	şi'r ü inşâ, mu'ammâ ve lugaz	1023 / 1614- 1615	475- 476
76	el-Mevlâ Sun'ullah	Hamid / Yalvaç	Sun'î Efendi	Yalvaç'dan bir şeyh-i kerîmin ferzendi	Bahâeddinzâde Efendi'den mülâzım	Müderris Tezkireci	şi'r ü inşâda mâhir	1023 / 1614- 1615	476
77	el-Mevlâ Karaca Ahmed el-Hamidî	-	-	-	Kâdîzâde Efendi'den	Müderris	Dürer ü Gurer'e hâşiyesi ve Kâfiye-i Câmî'ye ta'likatı vardır. Zeyl-i Şakâ'ik yazdı.	Evâil 1024/ 1615 Kudüs	481- 482
78	el-Mevlâ Şeyhülislâm Mehmed bin Sa'deddin	28 Şaban 975 / 27 Şubat 1568 Bursa	-	Hoca Sa'deddin Efendi mahdûm-ı mükerreridir	Molla Tevfik himmeti ile teşyid-i mebânî-i 'ulûm idüp, pederlerinden mülâzım	Şeyhülislâm	Şi'r ü inşâda reşk-endâz, elsine-i selâsede nazm u nesri, musanna' inşâsı ve Kasîde-i Bürde'ye tahmîsi ve âsâr-ı ehl-i asırda takrîzleri ve mukaffâ imzâları vardır,	5 Cumâdelâhire 1024 / 2 Temmuz 1615	482- 483

							<i>Pederlerinin Tâcü't-Tevârih'ini tezyile şürû' idüp tekmil müyesser olmadı</i>	vâliidi türbesinde medfûn	
79	el-Mevla Hasan el-Kâfi	Bosna Akhisârî	Kâfi	-	-	Kadı	<i>Kâfi mahlası ile şöhet-şi'âr, dört cildde Kudûri'ye şerhi, 'ilm-i usûl ve ma'ânide birer metin ve şerhi ve resâ'il-i kesîresi vardır.</i>	Şaban 1025 / Ağustos-Eylül 1616	492-493
80	el-Mevlâ Mahmûd eş-Şehîr be-Niksarîzâde	945 / 1537-1538 Bağdad	Niksarî	<i>Niksarî Mustafâ Efendi'nin ferzendidir</i>	<i>mukaddemât-ı 'ulûmu birâderi Mehmed Çelebi'den ve Çesmeczâde'den görüp yetmiş üçde Şâh Efendi'den mülâzım</i>	mutasarıf	<i>Kelevî Hüseyin Efendi ve Dursunzâde Abdullah Efendi ve Ganîzâde ile makalât ve münâzarâtı ve ba'zı 'ulemâ hakkında Etrâk lisânı üzre deyişi vardır. Bâ-husûs rengîn kut'aları ve hezliyâtı meşhûrdur. Evâhır-i 'ömründe gazel-gûyluğa heves idüp Niksarî mahlası ile ba'zı eş'arı ve kabil-i kabûl güftârı vardır.</i>	1025 / 1616-1617 Edirnekapusu hâricinde pederi yanında medfûn	493-494
81	el-Mevlâ Mehmed Cerrâhzâde	-	-	<i>İstanbul'da bir cerrâhın ferzendi</i>	<i>Çvizâde'den mülâzım</i>	Kadı	<i>sergüzeştini bir kitâb eyledi, Kâdihân'ı tağyîr ve tertib eyledi. Hüsn-i kitâbet ve inşâ ve tahrîr-i sukûk ve imlâda dahi mahâreti var idi.</i>	Ramazan 1025 / Eylül Ekim 1616	494
82	el-Mevlâ Mustafâ el-İmâm	Hurpîşte	Sâfi	-	<i>Kâtibzâde Zeynî Efendi'den mülâzım</i>	İmam	<i>inşâ ve Sâfi mahlas ile sâdece eş'arı var idi. Kendi 'asrında târih yazup İstî'âb'ı terceme ile me'mûr olmuş idi, tekmil müyesser olmadı. Sultân Ahmed Hân nâmina ba'zı kasâ'id ve ta'likatı, müzehheb ve mücedvel te'lifâtı vardır.</i>	Zilhicce 1025 / Aralık 1616-Ocak 1617	494-495
83	el-Mevlâ Mustafâ eş-Şehîr be-Çeleb Muslihiddin	-	-	-	<i>Zekeriya Efendi'den mülâzım</i>	Kadı	<i>Eşbâh ve Nezâ'ir'in bir fessine şerhi vardır.</i>	Zilhicce 1025 / Aralık 1616-Ocak 1617	495
84	Sultân Ahmed Hân (I. Ahmed)	998 / 1589-1590	Bahtî	-	-	Padişah	<i>Şi'rde mahlas-ı şerifleri Bahtî'dir.</i>	23 Zilkade 1026 / 22 Kasım 1617	500-501
85	el-Mevlâ Abdullah eş-Şehîr be-Kızılca Hayreddinzâde	960 / 1552-1553 Bergama	-	<i>Pederi tarik-i 'ilmden fâriğ bir pîr-i sâlih idi</i>	<i>Hoca Ataullah Efendi'den mülâzım</i>	Kadı	<i>Kasîde-i Münferice'ye Türkî şerh yazup eş'arını tedvîn itmişdir</i>	Muharrem 1026 / Ocak-Şubat 1617	501-502
86	el-Mevlâ Mehmed Hakîmî ibn Süleyman bin Mehmed el-Gilânî	Lahican / Gilan	Hakîmî	-	<i>Mollâ Lârî'den iktisâb-ı fazl-ı mevfûr, Mu'allim-i şehzâde İbrahim Efendi'den mülâzım</i>	Müderres	<i>Türkî ve Fârisî şî'r ü inşâyâ kadir</i>	Muharrem 1026 / Ocak-Şubat 1617	502

87	el-Mevlâ Kara Sa'id	-	Gulâm-ı Hindî	'Ulemâ-i 'Acem'den Mollâ 'Îmâd'ın kulu ve terbiye-kerdesi	Hocazâde Mehmed Efendi'den mülâzım	Müderris	Kasım-ı Leysi'nin İsti'âre Risâlesi'ne mufassal şerhi vardır	Rebiülâhîr 1026 / Nisan 1617	502-503
88	el-Mevlâ Mahmûd Manastrî	Manastır	Dürzîzâde	-	Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Kadı	Tefsîre müte'allık risâleleri vardır. Fazâ'il-i cihâd yazup rikâb-ı humâyûna ihdâ itmişdi.	1026 / 1617-1618	503
89	eş-Şeyh Hasan-ı 'Adlî	İştib	-	Pederi Sofyalı Bâlî Efendi hulefâsından idi.	Kemal Efendi'den mülâzım, Hasan Efendi'den inâbet itmişdi.	Şeyh	Âsâr-ı kaleminden Şâh u Gedâ bahrında manzûm kitâbı vardır. İsmi ve târihi Ahir-i kâr (1022)'dir.	Şevval 1026 / Ekim 1617	504-505
90	eş-Şeyh Feyzî	Kefeve	Feyzî	-	-	Âlim	Müretteb divânı vardır.	-	505
91	el-Mevlâ Mehmed Nihâlî	-	Nihâlî	Rumeli kudâtundan Vekîl Sinan Efendi'nin ferzendidir	Lütfî Beyzâde Efendi'ye intisâb, Kâdî Hüseyin'den mülâzım	Müderris	Nihâlî mahlası ile tırâzende-i eş'âr	5 Muharrem 1027 / 2 Ocak 1618	512
92	el-Mevlâ Abdülaziz	Rebiülâhîr 983 / Temmuz Ağustos 1575	-	Hoca Sa'deddin Efendi'nin mahdûm-ı râbî'idir.	vâidlerinden mülâzım	Kadı	Elsine-i selâsede şî'ri ve Sad Kelime tercemesi vardır	Zilhicce 1027 / Kasım-Aralık 1618	513-514
93	el-Mevlâ Ali Edîbî	Bursa	Edîbî Bakkalzâde	-	Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderris	Edîbî mahlası ile meşhûr şâ'ir-i hoş-sohbettir.	Zilhicce 1027 / Kasım-Aralık 1618	514
94	el-Mevlâ Kemal	Kastamonu 938 / 1528-1529	Ak-kaftan	-	Abdülganî Efendi'den mülâzım	Müderris	Kâfiye'ye Türki i'râbı ve Terceme-i Mukaddemât'a müte'allık bir iki kitâbı vardır.	1028 / 1618-1619	518
95	el-Mevlâ Ali Belgradî	Belgrad	-	-	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderris	Şerh-i Sirâciyye-i Mollâ'ya hâşiyesi, Ferâ'iz'de müstakil metni vardır.	Cumâdelülâ 1029 / Nisan 1620	522-523
96	el-Mevlâ Mehmed Tabîb Beyzâde	-	-	Ümerâdan birinin ferzendidir	-	Tabip	Ravzatü'l-Asıhhâ nâm te'lîfi vardır	Evâhîr 1029 / 1620	523-
97	el-Mevlâ Ali Akkermanî	-	-	-	Çivizâde Hısmı Ali Efendi'den mülâzım	Müderris	Beş fende Gazi Girây Hân nâmı ile musaddar bir risâlesi vardır.	1030 / 1620-1621	540
98	el-Mevlâ Ganim el-Bağdadî	Bağdad	-	-	Şeyh Alâeddin hizmetine vâsıl	Müderris	Melce'ü'l-Kuzât nâm mecmû'ası ve Hısn-ı İslâm nâm bir kitâbı dahi vardır	1030 / 1620-1621	540-541
99	el-Mevlâ Kemal Efendi, Kemaleddin Mehmed b. Ahmed b. Mustafâ	959 / 1552	Kemâlî	Şaka'ik-i Nu'mâniyye sâhibi Taşköprüzâde Efendi'nin halef-i bâhirü'ş-şerefidir.	pederinden ta'allüm ve kesb-i kemâl itdikten sonra Ebussu'ûd Efendi hizmetlerine vâsıl	Kadı	Sûre-i Kehf tefsîri ve Hidâye mesâ'ilini tecrid ve tertûbde 'Idde nâm kitâbı ve pederinin Mevzû'ât-ı 'Ulûm tercemesi ve Hüseyin Vâ'iz'in Risâle-i 'Aliyye Tercemesi vardır. Şehnâme yazup Kemâlî mahlası ile nazm-ı eş'âr-ı âbdâr eylemiştir.	4 Şevval 1030 / 22 Ağustos 1621 'Âşık Paşa Câmi'i hazîresinde medfûn	541

100	el-Mevlâ Mehmed Kudsî	982 / 1574-1575 Kudüs	Kudsî	Nişâncızâde Ahmed Efendi'nin mahdûmu ve Emîr Buhârî hulefâsından Abdüllatîf Efendi'nin duhterzâdesidir.	Bostânzâde Efendi'den mülâzım	Müderriş	Kudüs'de tevellüd idüp ol mahlas ile iştihâra sebeb olmuşidi.	1030 / 1620-1621	541-542
101	Sultân Osman (II. Osman)	-	Fârisî	-	-	Padişah	Gâhî şî'r diyüp Fârisî tahallüs ider idi.	1031 / 1621-1622	561-563
102	el-Mevlâ Mehmed Dâvudzâde	970 / 1562-1563		Kara Dâvûdzâde Mustafâ Efendi'nin ferzendidir.	Ma'lûlzâde Nakib Efendi'den mülâzım	Müderriş	Dürr-i Lakit nâm te'lîfi vardır	Recep 1031 / Mayıs-Haziran 1622	570-571
103	el-Mevlâ Mehmed Nişâncızâde	968 / 1560-1561		Kudsî Efendi birâderi ve Nişâncızâde Ahmed Efendi ferzendidir.	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderriş	Câmi'ü'l-Fusûleyn'i tertîb ve Nûrû'l-'Ayn tesmiye eylemişdir. Mir'ât-ı Kâ'inât nâm târihi vardır.	Safer 1031 / Aralık 1621-Ocak 1622 Emîr Buhârî zâviyesinde medfûn	571
104	el-Mevlâ Abdülhay Kafzâde	998 / 1590-1591	Fâ'izî	Fezullah Efendi mahdûmu Fâ'izî Efendi'dir.	Mu'allim-i Sultânî Mustafâ Efendi'den mülâzım	Müderriş	Âsârından Zübdetü'l-Eş'âr cem' itmişdir. Ve dîvân-ı eş'ârı vardır. Leylâ vü Mecnûn ve Sâki-nâme nazmına şürû' itmişdi.	Recep 1031 / Mayıs-Haziran 1622 Ma'lûl Emir Mektebi sâhasında medfûn	571-572
105	el-Mevlâ Mehmed İtrî	Şiraz	Itrî	-	Şeyhülislâm Yahyâ'dan mülâzım	Kadı	Şî'r-şinâslığı şî'rinden râcih ve letâ'if-i mensûresi nazmından hûb	1032 / 1622-1623 Ergene	592
106	el-Mevlâ Ahmed	Akçakızanlı k	-	Zâhid Mehmed Efendi ferzendi Şeyhzâde Efendi	Şeyhî Efendi'den mülâzım	Müderriş	Şürûh-ı Miftâh'a ta'likatı ve tefsîr ve telvîhe kelimâtı, Sun'ullah Efendi'nin hâşîye-i Keşşâf evâ'ilinde olan isti'âre mebhâsine mufasssal risâlesi vardır.	Safer 1033 / Kasım-Aralık 1623	612-613
107	el-Mevlâ Mehmed bin Yusuf eş-Şehîr be-Bahsî	Hamid / Isparta	Bahsî	-	Çivizâde Efendi'den mülâzım	Müderriş	Bahsî mahlası ile şöhret-şî'âr, tirâzende-i eş'âr idi.	1033 / 1623-1624 Keskin Dede makabirinde medfûndur	614
108	eş-Şeyh Mehmed bin Mehmed es-Şehîr bi-Altıparmak	Üsküp	Çıkrıkçızâde Altıparmak	-	meşâyih-ı Bayrâmiyye'den Ca'fer Efendi hizmetinde tahsil-i kâm itdi	Müderriş	Mutavvel'i terceme ve Me'âricü'n-Nübüvve'yi ve Nigârîstân'ı terceme idüp isme Nûzhetü'l-Cihân dimişdir.	1033 / 1623-1624	614-615

109	el-Mevlâ Es'ad Efendi b. Sa'deddin	10 Muharrem 978 / 14 Haziran 1570	Es'ad Efendi	-	vâlid-i 'âlf-şânından mülâzım	Müderriş	Elsine-i selâsede eş'ârı ve müretteb divân-ı belâgat-şî'ârı vardır. Kasîde-i Bürde'yi tahmîs ile bir eser-i nefîs eylemiştir.	14 Şaban 1034 / 22 Mayıs 1625 Eyyub'da vâlid-i mâcidleri türbesinde medfûn	622-623
110	Bostânzâde Mehmed Efendi	972 / 1564-1565	-	vâlid-i mâcidi Şeyhülislâm Mehmed Efendi	vâlid-i mâcidi Şeyhülislâm Mehmed Efendi'den mülâzım	Kadı	Elsine-i selâsede şî'r ü inşâya kâdir, Mülteka'ya şerhi ve İhyâ-i 'Ulûm tercemesi vardır.	Zilkade 1034 / Ağustos 1625	623-624
111	Hüseyin Lâmekânî	Peşte	-	-	Bayramiyye'den Bursevî Hasan Kabaduz hizmetinde nâ'il-i nazar-ı himmet	Zâviye-nişîn	Ba'zı kütüb kenârında niçe âsâr-ı kalemi, tarîk-i nazarda ehliyetine delâlet ider ba'zı tahrîr ve rakamı görüldü.	Evahir 1034 / 1625	624
112	Ganîzâde Efendi	980 / 1572-1573	Nadîrî Efendi	Sadrü'l-efâzıl Abdülganî Efendi mahdûmu	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderriş	Tefsîr-i Beyzâvî evveline ta'likası, müretteb mükemmel divânı vardır. İnsâsını dahi tedvîn idüp Sultân Osman emri ile iki bin beyt kadar Şehnâme diyüp Kasım Gûn-âbâdî ve Hatîfî'ye peyrevlik eylemiştir. Vâdî-i kasîde-i pervâzîde müsellemdir.	Cumâdelâhire 1036 / Şubat-Mart 1627	660-661
113	Sadreddinzâde Mehmed Emin Efendi	Şirvan	-	-	Mollâ Sadreddin hizmetinde tekmi'l-i mevâdd-ı fûnûna iştigâl	Müderriş	Tefsîr-i Kâdî evveline hâşiyesi ve Fevâ'id-i Hâkaniyye nâmıyla elli dört fenni müştemil bir te'lîfi vardır.	3 Zilhicce 1037 / 4 Ağustos 1628	661-662
114	Veysî Efendi Üveys bin Mehmed	969 / 1561-1562 Alaşehir	-	Alaşehir'den bir kadının ferzendi ve Makâlî'nin hemşîrezâdesidir	Sâlih Mollâ Efendi'den mülâzım	Müderriş	Sâhibü'l-Kâmûs'un Cevherî'ye irâd itdiği i'tirâzâta cevâb yazmıştır. Ve Dürretü't-tâc fî sîreti sâhibi'l-mî'râc nâm Türkî siyeri, Düstûrî'l-'amel nâm üç cüz kadar makale-i bî-bedeli ihtirâ' eylemiştir. Ve bir Vak'a-nâme'si müretteb ü mükemmel divânı vardır. Münşe'âtını dahi tedvîn eylemiştir.	Zilhicce 1037 / Ağustos 1628	673-674
115	Kerim Çelebi	977 / 1569-1570	Abdülkerim Efendi	Sinân-ı Akhisârî'nin ferzendi	Hoca Efendi'den mülâzım	Müderriş	Âsârından 'Arabî vefeyâtı vardır. Ba'dehü Türkî inşâ ile terceme eylemiştir. Münşe'âtı dahi tedvîn olunup bir eser-i güzîn kılmiştir.	Recep 1038 / Şubat-Mart 1629	681-682
116	eş-Şeyh Mahmûd Efendi Üsküdarî	938 / 1528-1529 Seferihisâr	Hüdâyî	-	Nâzurzâde'den mülâzım	Müderriş	Mecâlis tefsîr-i şerîf temâma karibdir. Câmî'ü'l-Fezâ'il ve Kami'u'r-Rezâ'il nâm risâle ve Tarîkatnâme'si, Türkî ve 'Arabî	1038 / 1628-1629	682-683

							ondan ziyâde manzûm u mensûr resâ'il-i celîleri vardır. Muhakkıkâne eş'âr ve İlahiyyât-ı bedâ'î-i şerâri müdevvendir.		
117	Rızâyî Ali Çelebi	1001 / 1592- 1593	Rızâyî	Konya Kadısı Biber Efendi mahdûmu ve Yahyâ Efendi hemşîre-zâdesidir	-	Müderris	Kariü'l-Hidâye emsâli on 'aded fetâvâ-yı kibârî cem' ve tertib itmîşdir. Harîde'yi intihâb idüp ismine 'Avdüş-Şebâb didi. Müretteb ü mükemmel dîvân-ı eş'ârî vardır.	1039 / 1629- 1630	697- 698
118	Manav Hidâyet Efendi	Alaiye	-	-	Kara Çelebizâde Hüsam Efendi'den mülâzım	Müderris	Âsârından Tefsîr-i Kâdî'ya ve Hidâye'ye ve Telvîh'e ve Dürer [ü] Gurer'e ve Miftâh'a ve Ferâ'iz'e müstakıl hâşiyeleri vardır. Lâkin musannif hattı ile mehcûr olup kalmışdır.	Recep 1039 / Şubat- Mart 1030	698
119	Okçuzâde Mehmed Bey	970 / 1562- 1563	Şâhî	Haleb beylerbeyisi olan Okçuzâde Mehmed Paşa'nın mahdûmu	Nakib Şeyhî Efendi şeyhülislâm oldukda i'âdesinden mülâzım	Müderris	Ahsenü'l-Hadîs nâm hadîs-i erba'in şerhi ve nazm-ı mübîn nâm kırk âyet şerhi vardır. Selâatine yazdığı nâmeleri cem' ve tertib idüp nâmuna Menşe'ü'l-İnşâ dimişdir.	1039 / 1629- 1630	699- 700
120	Azmîzâde Hâletî Efendi	977 / 1569- 1570	Azmîzâde Hâletî	Azmîzâde mahlası Pîr Mehmed Efendi ferzendi Mustafâ Efendi'dir.	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderris	Dürer ve Menâr-ı İbn Melek hâşiyesi ve Muğni'l-Lebib'e şerhi ve tefsîr ve Hidâye ve Miftâh ta'likaları ve müretteb ü mükemmel dîvânı ve müdevven rubâ'iyâtı ve münşe'âtı vardır.	26 Şaban 1040 / 30 Mart 1631	710- 711
121	Şeyh İbrahim Lakânî	Mısır	-	-	-	Müderris	Cevherü't-Tevhîd nâm manzumesi ve şerhi ve dühân hürmetine risâlesi ve tefsîr ve hadîse müte'allık tahrîrleri vardır.	1040 / 1630- 1631	711- 712
122	Şerîf Efendi	960 / 1553	Şerîfî	Zümre-i kudâtdan Şerîfî Mehmed Efendi'nin ferzendidir.	Zekeriya Efendi'den mülâzım	Nakibü'l-Eşrâf	Kasîde-i Bürde'yi tahmîs itmîşdir. Şerîfî mahlas ile eş'âr-ı 'Arabî inşâsı ve takrîzleri mahsûd-ı üdebâdır.	Zilka'de 1040 / Haziran 1631 Ebî Eyyub-i Ensârî civarında medfûn	711
123	Hasan Bûrînî	Şam	-	-	-	Müderris	elsine-i selâsede şâ'ir ve edîbidir. Dîvân-ı İbn Fâriz'ı şerh eylemişdir	1040 / 1630- 1631	712
124	Müneccim Mehmed Çelebi	İstanbul	-	-	-	Müneccim	Türkî ahkâm kitabı vardır.	Zilhicce 1040 / Temmuz 1631	712

125	Çelebi Kadı	972 / 1564-1565	Şeyhî Çelebî	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin birâderi Mevlânâ Lutfullah Şeyhî Çelebi'dir	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderris Kadı	Şeyhî mahlası ile şi'r ü inşası var idi	22 Zilhicce 1041 / 10 Temmuz 1632	725-726
126	İsmail Dede	Ankara	-	-	-	Mesnevî-hân	Mesnevî'ye Türkî şerhi vardır. Tarikat-nâme ve Şerh-i Hadîs-i Erba'în ve Haccetü's-Semâ' ve Şerh-i Heyâkil ve Fâtîha-i 'Ayniyye vardır.	1041 / 1631-1632	726-727
127	Hâfiz Ahmed Paşa	Filiba	-	Filiba'den bir mü'ezzin-zâdedir.	-	Vezir	şi'ri vasat ve cevâd idi	19 Recep 1041 / 10 Şubat 1632 Divan'da şehit edilmiştir.	727
128	Kara Çelebizâde Mahmûd Efendi	970 / 1562-1563	Zuhûrî	Sadru'l-efâzıl Hüsam Efendi mahdûmudur	Çivizâde'den mülâzım	Müderris	Zuhûrî mahlas ile eş'ârî ve kâbil-i kabûl güftârî var idi.	6 Zilhicce 1042 / 14 Haziran 1633 Eyyub'da medfûn	731-732
129	Cerrâh Şeyhi İbrahim Efendi	Bolevî	-	-	-	Şeyh	Türkî hurûf üzere müretteb Ta'bir-nâme'si ve cenâze mesâ'ilini câmi' bir kitâb ve İsmail Dede'nin Haccetü's-Semâ'ını redde risâlesi vardır.	Şevval 1042 / Nisan- mayıs 1633 Kasım Paşa makâbirinde medfûndur.	732-733
130	Ahîzâde Hüseyin Efendi	980 / 1572-1573	Hüdâyî	Ahîzâde Mehmed Efendi ferzendidir	Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzım	Müderris	Hüdâyî mahlası ile eş'ârî ve hâmiş-i kütübe ba'zı âsârı vardır.	1043 / 1633-1634	743-744
131	Nakîb 'Allâme Efendi	Eğridir / Hamid	Şeyhî	Burhan Efendi ahfâdından	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'den mülâzım	Müderris	Şeyhî mahlası ile şi'ri ve ba'zı mecmû'alarda müdevven inşası vardır. Kahve yerine kışre peydâ idüp tabh-ı terkîbî bâbında mahsûs risâle yazdı.	1043 / 1633-1634	744-745
132	Çeşmî Mehmed Efendi	Belgrad	Çeşmî	-	-	Veziriazam	Çeşmî tahallüs iderdi	1044 / 1634-1635	751
133	Nev'izâde Efendi	Şevvâl 991 / Ekim-Kasım 1583	Atâ'î	Vâlid-i mâcidi Nev'î Efendi Sultân Murad Hân-ı Sâlis 'asrında şehzâde hocası idi.	isti'dâd-ı mâder-zâd ile mukaddemât-ı fûnumu tahsil ve i'dâddan sonra mülâzım	Müderris	Şakâ'ik'e Türkî inşâ ile Edirnevî Mecdî tercemesine zeyl yazup, müretteb ü mükemmel divân-ı eş'ârî ve hamse vâdisinde beş manzûm ve müdevven güftârî vardır. Sâki-nâme ve Hefthân ve Nefhatü'l-Ezhâr ve Sohbetü'l-Ebkâr, 'Âlemnümâ anlardandır. Niçe kütübe fihrist yazmış ve metâlib derkenâr eylemişdi.	1044 / 1634-1635	751-752

134	Nef'î Efendi	Erzurum	Nef'î	-	-	Şâir	Şâ'ir-i mezbûr müferrid-i zemâne, vâdî-i hicivde yegâne, sâhib-i dîvân, şâ'ir-i nüktedân idi.	8 Şaban [1045] / 17 Ocak 1636	773-774
135	Şeyh Urmevî Mahmûd Efendi	Urmiye / Tebriz	Rumiye Şeyhi	Tebriz kurbunda Urmiye kasabasında silsile-i Nakşibendiye meşâyihından bir 'azîzin veled-i reşîdi	-	Şeyh	fenn-i kirâ'ate müntesib geçer ol bâbda sâhib-i risâle bir kimse idi.	1048 / 1638-1639	818-819
136	Sultan Murâd Hân (IV. Murâd)	1021 / 1632	Murâdî	-	-	Padişah	zâde-i tab'larından bu kıt'ayı tahrîr buyurdılar	16 Şevval 1049 / 9 Şubat 1640 I. Ahmed Türbesi'nde medfûn	826-829
137	Bostanzâde Yahyâ Efendi	-	-	Bostanzâde Mehmed Efendi'nin mahdûmudur.	-	Kadı	Gül-i Sadberg'i ve Mir'at-ı Ahlâk'ı vardır.	22 Rebiülevvel 1049 / 23 Temmuz 1639	829-830
138	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi	973 / 1564		Zekeriya Efendizâde'dir.	-	Şeyhülislâm	müretteb ve müdevven eş'ârı ve Muhsin-i Kayseri'nin Ferâ'iz Manzumesi Şerhi vardır.	18 Zilhicce 1053 / 27 Şubat 1644 pederi Zekeriya Efendi Türbesi'nde medfûn	843-844
139	Bahâyî Efendi	1004 / 1594	-	Hoca Sa'deddin Efendi mahdûmu Aziz Efendizâde Mehmed Efendi'dir.	-	Kadıasker	Şi'r ü inşada mâhir idi.	12 Safer [1064] / 2 Ocak 1654	1077-1078

Kaynakça

- Açıköz, Namık. "Tezkirelerde Yapı ve Yapı Terminolojisi" *İlmî Araştırmalar* 9, (2014): 7-22.
- Aycibin, Zeynep. *Katib Çelebi, Fezleke (Osmanlı Tarihi 1000-1065/1591-1655) I-II*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2017.
- Bâkî. *Dîvân*. haz. Sabahattin Küçük. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ty.
- Canım, Rıdvan. "Lâtîfî Tezkiresi'nde Biyografik Bilgi'nin Mahiyeti ve Veriliş Biçimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri* içinde, 153-190. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011.
- Çapan, Pervin. "XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şaka, Takılma ve Alay Düşkünlüğü Üzerine" *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* 5, (2012): 109-123.
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.
- Donuk, Suat. "Âşık Çelebi'nin Arapça, Nev'îzâde Atâyî'nin Türkçe Şakâiku'n-Nu'mâniyye Zeylindeki Ortak Biyografilerin Mukayesesi" *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/4 (2015): 1524-1560.
- Efendioğlu, Mehmet. "Vefeyât", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 42 içinde, 603-605. İstanbul: TDV, 2012.
- Farooqhi, Suraiya. *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- Fleischer, Cornell H. *Tarihçi Mustafa Ali/ Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati (1541-1600)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- İpşirli, Mehmet. "Osmanlı Tarih Yazıcılığı" *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: 8 içinde, 247-256. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- İsen, Mustafa. "Edebiyat Tarihi Açısından Kühnü'l-Ahbar'ın Önemi" *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2 (1983): 49-57.
- İsen, Mustafa. "Tezkireler Sadece Biyografi Kaynakları Değil Aynı Zamanda Eleştiri Tarihimizin de Kaynaklarıdır" *İlmî Araştırmalar* 10, (2014): 157-160.
- İsen, Mustafa. *Tezkireden Biyografiye*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- Kaya, Uğur. "Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sindeki Şair Biyografileri" Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2019.
- Kılıç, Filiz. "Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri", *TALİD* 5/10 (2007): 543-563.
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020.

Summary

The Fezleke, in which Kâtip Çelebi wrote events between the years 1000-1065 (1591/1592-1654/1655) depending on the tradition of Islamic historiography, is an Ottoman history. Katip Çelebi put down on, through the words he chose and the phrases he formed, a text with the meaning being generally clear. Throughout the narrative, Katip Çelebi has made the use of the potentials of all three languages, Arabic, Persian and Turkish, and by using the expressions in the spoken language, brought his narrative away from something ordinary. Katip Çelebi, who gave place to many literary arts and harmony elements in his biographies, brought dynamism to the narrative by allowing for verse quotations, polite words, proverbs, and idioms.

In this study, in which we aim to examine the biographies of poets and writers in *Fezleke* in terms of their narrative features and content, first of all, biographies in which the poetry or authorship aspects of the people are clearly stated were determined. A table including *birth, title/nickname, lineage-relative, education/training received, task/duties undertaken, copyrighted work/works and death* information in 139 biographies included in the scope of the study was prepared.

In the biographies he put pen to paper, Kâtip Çelebi often made various verse citations to support his own opinion and to make the reader feel better about the characteristics of the people he talked about, and sometimes to benefit from the power of poetry. In the biographies included in *Fezleke*, which is a fictional work based on narrative, the perspectives of the judge, witness, and hero are used. It is observed that some of the biographies in *Fezleke* are enriched with anecdotes, and the biographical data are elaborately explained. Katip Çelebi, in his biographies, assessed the temperament and moral understanding of the authors through the terms adopted by the tradition, and with his choice of words in the positive or negative sense, made evaluations about the literary personality of the authors.

In *Fezleke*, where there is no biography describing the person's outer view, the terms used after being passed from the sieve of the tradition take a large room in Katip Çelebi's language use. It is obvious that this feature is an extension of the accepted biography wording of the period. Across the biographies, it is possible to read, as an example of literary criticism, the commentary of Katip Çelebi on people's art and works by switching to a subjective narrative after objective data.

Katip Çelebi not only mentioned the individual and artistic characteristics of the people but also benefited from the literary criticism terminology built by the tradition while promoting the works of the authors, just like a biography reviewer. Katip Çelebi, in some biographies, coincided the personality of the authors with their poems and intensified his evaluations about the personality of the authors with the poems he chose by making use of the exemplifying technique.

When we compare the biographies reviewed in the study with the old-style biographies, it is seen that the biggest difference is the "lack of examples". Katip Çelebi mentioned the works of the authors and the form and content of the works, but except for a few exceptions, did not use the exemplifying technique. The feature of including verse citations by using expressions about the literary personality of the aforementioned poets and the content of their poems or how they make the reader feel is similar to the old-style biographies.